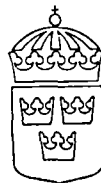


# Regeringens proposition

1987/88:21

om ändring i vallagen, m. m.



Prop.  
1987/88:21

---

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 17 september 1987.

På regeringens vägnar

*Ingvar Carlsson*

*Sten Wickbom*

## Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås ändrade regler för tilldelning av valsedlar till de politiska partierna. Ett parti som vid något av de två senaste riksdagsvalen fått minst en procent av rösterna i hela riket skall få gratis valsedlar till samma antal som riksdagspartierna samt få sina partimarkerade valsedlar utlagda i vallokalerna. Enligt nuvarande regler är förutsättningen för att få detta att partiet vid det senaste riksdagsvalet uppnådde detta röstetal.

Vidare föreslås att förfarandet med brevröstning i Förbundsrepubliken Tyskland, vilket har tillämpats vid 1982 och 1985 års val, skall komma till användning även vid 1988 års val.

Enligt propositionen skall vidare valprovsnämnden få besluta om omval i den situationen att mindre än hälften av det bestämda antalet landstingsledamöter, kommunfullmäktige eller kyrkofullmäktige har blivit utsedda vid ett val.

Slutligen föreslås ytterligare en del smärre ändringar i vallagstiftningen.

De nya reglerna avses träda i kraft den 1 januari 1988 för att kunna tillämpas vid valen på hösten det året.

## Lag om ändring i vallagen (1972:620)

Härigenom föreskrivs i fråga om vallagen (1972:620)<sup>1</sup>

*dels* att i 8 kap. 1–3, 5, 6 och 11–13 §§, 10 kap. 1–4 §§, 11 kap. 2 och 4–6 a §§, 12 kap. 1 och 5 §§, rubrikerna till 10 kap. och 12 kap. samt rubriken närmast före 10 kap. 1 § ordet "postanstalt" i olika böjningsformer skall bytas ut mot "postkontor" i motsvarande form,

*dels* att i 8 kap. 5, 6 och 11 §§, 10 kap. 4, 6, 10, 11, 14 och 15 §§, 12 kap. 1–3 och 5 §§, 13 kap. 3, 9 och 10 §§ ordet "ytterkuvert" i olika böjningsformer skall bytas ut mot "fönsterkuvert" i motsvarande form,

*dels* att i 4 kap. 2 och 11 §§ ordet "länsstyrelsens" skall bytas ut mot "länsstatemyndighetens".

*dels* att i rubriken till 15 kap. orden "besvär över" skall bytas ut mot "överklagande av".

*dels* att 1 kap. 3 §, 2 kap. 4, 7, 8, 11 och 12 §§, 3 kap. 6 §, 4 kap. 6, 8, 9 och 18 §§, 5 kap. 11 §, 6 kap. 2, 4, 5 och 8–10 §§, 8 kap. 7–9 §§, 9 kap. 6 §, 10 kap. 8 §, 11 kap. 8 §, 12 kap. 4 §, 13 kap. 4 och 5 §§, 15 kap. 4, 5, 7 och 8 §§ skall ha följande lydelse.

*dels* att det i lagen skall införas en ny paragraf, 14 kap. 21 §, av följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

## 1 kap.

## 3 §

Ordinarie val till riksdagen samt val i hela riket av landstingsledamöter och kommunfullmäktige förrättas samma dag. Valdag är tredje söndagen i september.

Vid extra val till riksdagen som beslutas av regeringen och vid omval till riksdagen är valdag den söndag som regeringen bestämmer. Vid extra val till riksdagen enligt 6 kap. 3 § regeringsformen är valdag den söndag som riksdagens talman bestämmer efter samråd med centrala valmyndigheten.

Vid val av landstingsledamöter eller kommunfullmäktige som *ej* omfattar hela riket är valdag den söndag som *länsstyrelsen* bestämmer.

Vid val av landstingsledamöter eller kommunfullmäktige som *inte* omfattar hela riket är valdag den söndag som *centrala valmyndigheten* bestämmer *efter samråd med länsstyrelsen*.

## 2 kap.

## 4 §

*Talan mot* centrala valmyndighetens beslut enligt 2 § *föres* hos valprövningsnämnden *genom besvär*.

Centrala valmyndighetens beslut enligt 2 § *får överklagas* hos valprövningsnämnden.

## 7 §

Indelningen i valkretsar *bestäm*mes av landstinget, sedan kommunerna har *beretts* tillfälle att yttra sig. *Mot landstingets* beslut får *talan ej föras*.

Indelningen i valkretsar *bestäm*s av landstinget, sedan kommunerna har *fått* tillfälle att yttra sig. *Lands*tingets beslut får *inte överklagas*.

<sup>1</sup> Lagen omtryckt 1985:203.

Beslut om indelning i valkretsar meddelas före utgången av oktober året före det år då val av landstingsledamöter första gången skall äga rum enligt den beslutade indelningen.

Beslut om indelning i valkretsar skall för att vinna bindande kraft prövas och fastställas av länsstyrelsen. Länsstyrelsens beslut får överklagas hos valprovsnämnden *genom besvär*. Valprovsnämndens beslut får inte överklagas.

Beslut om indelning i valkretsar skall för att vinna bindande kraft prövas och fastställas av länsstyrelsen. Länsstyrelsens beslut får överklagas hos valprovsnämnden. Valprovsnämndens beslut får inte överklagas.

## 8 §

Mandaten i landstinget utgörs av fasta valkretsmandat och utjämningsmandat. Nio tiondelar av mandaten är fasta valkretsmandat. Det brutna tal som uppkommer vid fastställandet av antalet fasta valkretsmandat avrundas till närmast lägre hela tal. Återstående mandat är utjämningsmandat.

Länsstyrelsen fastställer antalet fasta valkretsmandat i varje valkrets före utgången av april varje år då val av landstingsledamöter skall äga rum. Härvid tillförs valkretsen ett mandat för varje gång som antalet röstberättigade i valkretsen är jämnt delbart med det tal som erhålls, när antalet röstberättigade i landstingskommunen delas med antalet fasta valkretsmandat där. De fasta valkretsmandat som här efter återstår tillförs valkretsarna efter storleken av de överskott som har uppkommit vid denna fördelning. Mellan lika överskottstal avgörs företrädet genom lottning.

Vid tillämpning av andra stycket skall som röstberättigad anses den som har upptagits i gällande röstlängd.

Länsstyrelsens beslut får överklagas hos valprovsnämnden *genom besvär*. Valprovsnämndens beslut får inte överklagas.

Länsstyrelsens beslut får överklagas hos valprovsnämnden. Valprovsnämndens beslut får inte överklagas.

## 11 §

Inledningen i valkretsar bestäms av kommunfullmäktige. Fullmäktiges beslut får inte överklagas.

Beslut om indelning i valkretsar meddelas före utgången av oktober året före det år då val av kommunfullmäktige första gången skall äga rum enligt den beslutade indelningen.

Beslut om indelning i valkretsar skall för att vinna bindande kraft prövas och fastställas av länsstyrelsen. Länsstyrelsens beslut får överklagas hos valprovsnämnden *genom besvär*. Valprovsnämndens beslut får inte överklagas.

Beslut om indelning i valkretsar skall för att vinna bindande kraft prövas och fastställas av länsstyrelsen. Länsstyrelsens beslut får överklagas hos valprovsnämnden. Valprovsnämndens beslut får inte överklagas.

## 12 §

Det antal fullmäktige som varje valkrets skall utse, fastställs av länsstyrelsen före utgången av april varje år då val av kommunfullmäktige skall äga rum. Uppgår därvid i någon valkrets det antal fullmäktige som kretsen skall utse enligt de grunder som anges i 10 §, inte till femton, skall antalet, med motsvarande jämkning av antalet fullmäktige i övriga kretsar, likväl bestämmas till femton. I ett sådant fall skall valkretsindelningen omprövas före nästa val.

Länsstyrelsens beslut får överklagas hos valprovningssnämnden genom besvär. Valprovningssnämndens beslut får inte överklagas.

Länsstyrelsens beslut får överklagas hos valprovningssnämnden. Valprovningssnämndens beslut får inte överklagas.

## 3 kap.

## 6 §

*Talan mot länsstyrelsens beslut i ärende om indelning i valdistrikt föras hos valprovningssnämnden genom besvär.*

Länsstyrelsens beslut i ärende om indelning i valdistrikt får överklagas hos valprovningssnämnden.

Den som vill klaga över beslut som innebär att av honom uppgivet hinder att mottaga uppdrag som avses i 5 § ej godkänts får föra talan hos länsstyrelsen genom besvär. Härvid räknas besvärstiden från den dag beslutet meddelades. Mot länsstyrelsens beslut får talan ej föras.

Den som vill överklaga ett beslut att inte godkänna ett av honom uppgivet hinder att ta emot ett uppdrag som avses i 5 § får göra detta hos länsstyrelsen. Tiden för överklagande räknas från den dag beslutet meddelades. Länsstyrelsens beslut får inte överklagas.

## 4 kap.

## 6 §

Mot länsstyrelsens beslut över anmärkning mot allmän röstlängd får talan föras endast i samband med besvär över val vid vilket beslutet länt till efterrättelse. I sådant mål får åberopas endast bevis som företetts hos länsstyrelsen.

Länsstyrelsens beslut över anmärkning mot allmän röstlängd får överklagas endast i samband med överklagande av det val vid vilket beslutet har gällt. I ett sådant ärende får endast bevis som har företetts hos länsstyrelsen åberopas.

## 8 §

Har någon icke blivit upptagen i allmän röstlängd eller har det i längden beträffande honom antecknats att han blir röstberättigad viss dag efter den 1 september det år röstlängden upprättas eller att rösträtt ej föreligger vid val till riksdagen och har anmärkning häremot ej framställts på sätt som föreskrives i 4 § första stycket, skall länsstyrelsen efter ansökan av honom eller av lokala skattemyndigheten besluta om rättelse i röstlängden, om det är uppenbart att fel till hans nackdel föreligger. Sådan ansökan skall ha gjorts hos länsstyrelsen senast den 1 september det år då röstlängden upprättades. Ansökan som göres för sent upptages ej till prövning.

Beslutar länsstyrelsen om rättelse i röstlängd, skall länsstyrelsen genast underrätta lokala skattemyndigheten om beslutet. Lokala skattemyndigheten skall genast rätta röstlängden i enlighet med beslutet. Innan detta skett äger beslutet icke verkan.

Mot beslut varigenom ansökan om rättelse avslagits eller avvisats får talan ej föras. Mot beslut om rättelse får talan föras endast i samband med besvär över val vid vilket beslutet länt till efterrättelse.

Beslut varigenom ansökan om rättelse har avslagits eller avvisats får inte överklagas. Beslut om rättelse får överklagas endast i samband med överklagande av det val vid vilket beslutet har gällt.

## 9 §

Har allmän röstlängd i någon del förklarats felaktig på grund av talan som förts i samband med *besvär över* val, skall länsstyrelsen rätta längden i enlighet med förklaringen.

Har allmän röstlängd i någon del förklarats felaktig på grund av talan som *har* förts i samband med *överklagande av ett* val, skall länsstyrelsen rätta längden i enlighet med förklaringen.

## 18 §

*Mot* länsstyrelsens beslut över anmärkning mot särskild röstlängd får *talan föras* endast i samband med *besvär över* val vid vilket beslutet länt till *efterrättelse*. I sådant *mål* får *åberopas* endast bevis som företetts hos länsstyrelsen.

Länsstyrelsens beslut över anmärkning mot särskild röstlängd får *överklagas* endast i samband med *överklagande av det* val vid vilket beslutet *har gällt*. I *ett* sådant *ärende* får endast bevis som *har* företetts hos länsstyrelsen *åberopas*.

Har röstlängden i någon del förklarats felaktig på grund av talan som avses i första stycket, skall länsstyrelsen rätta längden i enlighet med förklaringen.

## 5 kap.

## 11 §

*Talan mot* centrala valmyndighetens beslut i *registrerings- eller anmälningsärendet* föras hos valprovningensnämnden *genom besvär*.

Centrala valmyndighetens beslut i *ärenden som avses i detta kapitel* får *överklagas* hos valprovningensnämnden.

## 6 kap.

## 2 §

Valsedlarna skall vara lika till storlek och material. För val till riksdagen skall användas gula, för val av landstingsledamöter blå och för val av kommunfullmäktige vita valsedlar.

På valsedel skall finnas partibeteckning. Valsedel bör dessutom innehålla

1. namn på en eller flera kandidater,
2. beteckning som visar för vilken valkrets sedeln är avsedd (valkretsbe-  
teckning) samt
3. uppgift om det val för vilket sedeln gäller (valbeteckning).

Kandidat skall anges på sådant sätt att det klart framgår vem som avses. *Vid kandidatnamn bör därför utsättas kandidatens personnummer eller annan identifieringsuppgift.*

*Varje* kandidat skall anges på sådant sätt att det klart framgår vem som avses. *Därför bör någon form av identifieringsuppgift sättas ut vid kandidatens namn.*

## 4 §

Efter beställning av parti, som är representerat i den församling valet gäller eller, i fråga om val till riksdagen, *vid det senaste valet* har fått mer än en procent av rösterna i hela landet, tillhandahåller centrala val-

Efter beställning av *ett* parti, som är representerat i den församling valet gäller eller, i fråga om val till riksdagen, *vid något av de två senaste valen* har fått mer än en procent av rösterna i hela landet,

myndigheten partiet blanketter till valsedlar till det antal partiet önskar.

tillhandahåller centrala valmyndigheten partiet blanketter till valsedlar till det antal partiet önskar.

Göres beställning av annat parti än som anges i första stycket eller av annan än den som är behörig företrädare för partiet tillhandahåller centrala valmyndigheten blanketter till valsedlar endast om beställaren betalar blanketterna i förskott.

## 5 §

I fråga om parti, som *deltager* i riksdagsval och som vid *det* senaste riksdagsvalet fått eller vid det förestående valet får mer än en procent av rösterna i hela landet, svarar *statsverket* för kostnaden för blanketter till valsedlar till ett antal som motsvarar fyra gånger antalet röstberättigade i valkretsen. *Vad som sagts nu* gäller även parti som utan att ha uppnått den angivna röstandelen är eller genom det förestående valet blir representerat i riksdagen.

I fråga om *ett* parti, som *deltar* i riksdagsval och som vid *något* av *de två* senaste riksdagsvalen har fått eller vid det förestående valet får mer än en procent av rösterna i hela landet, svarar *staten* för kostnaden för blanketter till valsedlar till ett antal som motsvarar fyra gånger antalet röstberättigade i valkretsen. *Detta* gäller även *ett* parti som utan att ha uppnått den angivna röstandelen är eller genom det förestående valet blir representerat i riksdagen.

I fråga om parti, som deltagar i val av landstingsledamöter eller kommunfullmäktige och som är eller genom det förestående valet blir representerat i den församling valet gäller, svarar statsverket för kostnaden för blanketter till valsedlar till ett antal som motsvarar fyra gånger antalet röstberättigade i valet.

Vid tillämpning av första och andra styckena beräknas antalet röstberättigade på grundval av stommarna till mantalslängderna för året.

## 8 §

När val skall förrättas, bestämmer centrala valmyndigheten den sista dag då beställning av valsedlar skall ha gjorts för att leverans skall kunna ske 45 dagar före valdagen. För särskilda fall får bestämmas senare dag för beställning och, om det behövs, även senare dag för leverans. Kommer beställning in senare än centrala valmyndigheten har bestämt, fullgörs leverans endast *om betalning erläggs i förskott och endast* under förutsättning att leveransen kan ske före valdagen och utan att leveransen av tidigare gjorda beställningar försenas.

När val skall förrättas, bestämmer centrala valmyndigheten den sista dag då beställning av valsedlar skall ha gjorts för att leverans skall kunna ske 45 dagar före valdagen. För särskilda fall får bestämmas senare dag för beställning och, om det behövs, även senare dag för leverans. Kommer *en* beställning in senare än centrala valmyndigheten har bestämt, fullgörs leverans endast under förutsättning att *denna* kan ske före valdagen och utan att leveransen av tidigare gjorda beställningar försenas.

## 9 §

I lokal där röstning äger rum skall väljarna för varje val ha tillgång till

1. valsedlar som försetts med parti- och valbeteckning för parti

1. valsedlar som försetts med parti- och valbeteckning för *varje*

*Nuvarande lydelse*

som vid *det* senaste riksdagsvalet fått mer än en procent av rösterna i hela landet (partimarkerade valsedlar) samt

## 2. blanketter till valsedlar.

Lantbrevbärare som mottager valsedelsförsändelser bör medföra partimarkerade valsedlar och valsedelsblanketter enligt första stycket.

Partimarkerade valsedlar och valsedelsblanketter enligt första stycket tillhandahålles genom centrala valmyndighetens försorg.

*Föreslagen lydelse*

parti som vid *något av de två* senaste riksdagsvalen har fått mer än en procent av rösterna i hela landet (partimarkerade valsedlar) samt

## 10 §

*Talan mot* centrala valmyndighetens beslut i *ärende* som avses i detta kapitel *föres* hos valprovningssnämnden *genom besvär*.

Centrala valmyndigheten har rätt att erhålla biträde av länsstyrelse i ärende som avses i detta kapitel.

Centrala valmyndighetens beslut i *ärenden* som avses i detta kapitel *överklagas* hos valprovningssnämnden.

## 8 kap.

## 7 §

Vid röstning med valsedelsförsändelse lägger väljaren för varje val in sin valsedel i ett innerkuvert. Iordningställda kuvert läggs därefter in i ett ytterkuvert för valsedelsförsändelse som tillsluts. Detta lämnas genom bud till valförrättaren eller röstmottagaren.

Avlämnas valsedelsförsändelse i vallokal, öppnar valförrättaren ytterkuvertet och lägger de innerkuvert som väljaren iordningställt i valurna.

Avlämnas valsedelsförsändelse på *postanstalt*, hos utlandsmyndighet eller på fartyg, lägger röstmottagaren in försändelsen tillsammans med väljarens röstkort i ett *yttrekuvert*. I de fall som avses i 11 kap. 8 § andra stycket läggs adresskortet i *yttrekuvertet* i stället för röstkortet. *Med yttrekuvertet förfars* därefter så som anges i 6 §.

Avlämnas valsedelsförsändelse på *ett postkontor*, hos en utlandsmyndighet eller på *ett* fartyg, lägger röstmottagaren in försändelsen tillsammans med väljarens röstkort i ett *fönsterkuvert*. I de fall som avses i 11 kap. 8 § andra stycket läggs adresskortet i *fönsterkuvertet* i stället för röstkortet. *Fönsterkuvertet behandlas* därefter som anges i 6 §.

## 8 §

Kuvert tillhandahålles endast genom centrala valmyndighetens försorg.

Valkuvert och innerkuvert för valsedelsförsändelse skall vara så beskaffade att färgen på inneliggande valsedel kan iakttagas utan att valhemligheten röjes.

*Yttrekuvert som skall användas vid röstning på postanstalt, hos utlandsmyndighet eller på fartyg skall vara försett med fönster.*

## 9 §

Valkuvert tillställs valnämnder och röstmottagare. *Yttrekuvert* som avses i 5 § *tillställs* röstmottagare.

Valkuvert *tillställs* valnämnder och röstmottagare. *Fönsterkuvert* som avses i 5 § *tillställs* röstmottagare.

Valkuvert får lämnas ut endast i samband med röstning. Inner- och ytterkuvert för valsedelsförsändelse skall i god tid före valet finnas tillgängliga

1. hos valnämnden och hos de personer åt vilka nämnden uppdragit att *tillhandagå* väljarna i sådant hänseende,

2. på *postanstalt* samt hos lantbrevbärare som *mottager* valsedelsförsändelser,

3. hos *utlandsmyndighet* och på fartyg där röstning skall äga rum.

1. hos valnämnden och hos de personer åt vilka nämnden *har* uppdragit att *gå* väljarna *till handa* i sådant hänseende,

2. på *postkontor* samt hos lantbrevbärare som *tar emot* valsedelsförsändelser,

3. hos *utlandsmyndigheter* och på fartyg där röstning skall äga rum.

Inner- och ytterkuvert för valsedelsförsändelse skall dessutom på begäran kostnadsfritt tillhandahållas parti som är representerat i riksdagen.

### 9 kap.

#### 6 §

Kommunen skall tillhandahålla lämpliga vallokaler. I anslutning till vallokalen eller i denna skall anordnas lämplig plats där de partier som *deltager* i valen kan lägga ut sina valsedlar. Valförrättaren skall *tillse* att väljarna där har tillgång till blanketter för valsedlar och partimarkerade valsedlar för parti som vid *det* senaste *riksdagsvalet* fått mer än en procent av rösterna i hela landet.

Kommunen skall tillhandahålla lämpliga vallokaler. I anslutning till vallokalen eller i denna skall anordnas lämplig plats där de partier som *deltar* i valen kan lägga ut sina valsedlar. Valförrättaren skall *se till* att väljarna där har tillgång till blanketter för valsedlar och partimarkerade valsedlar för *varje* parti som vid *något av de två* senaste *riksdagsvalen* har fått mer än en procent av rösterna i hela landet.

### 10 kap.

#### 8 §

Röstning hos utlandsmyndighet går till på följande sätt.

När väljaren visat upp sitt röstkort eller giltigt svenskt pass för röstmottagaren, får han av denne ett valkuvert för vart och ett av valen. Han uppsöker därefter en av de avskilda platserna och lägger där för varje val in sin valsedel i ett valkuvert. Valsedel får ej vikas.

Väljaren lämnar valkuvert och röstkortet till röstmottagaren. Kan väljaren *ej* förete röstkort skall röstmottagaren med ledning av väljarens pass och de uppgifter denne kan lämna upprätta ett adresskort. Röstmottagaren kontrollerar att väljaren ställt i ordning endast ett valkuvert för varje val och att kuvertet *ej* är försett med obehörig märkning. Därefter lägger röstmottagaren i väljarens närvaro in mottagna valkuvert i ett *yttrekuvert* tillsammans med väljarens röstkort el-

Väljaren lämnar valkuvert och röstkortet till röstmottagaren. Kan väljaren *inte* förete röstkort, skall röstmottagaren med ledning av väljarens pass och de uppgifter denne kan lämna upprätta ett adresskort. Röstmottagaren kontrollerar att väljaren ställt i ordning endast ett valkuvert för varje val och att kuvertet *inte* är försett med *någon* obehörig märkning. Därefter lägger röstmottagaren i väljarens närvaro in mottagna valkuvert i ett *fönsterkuvert* tillsammans med väljarens

ler adresskort, vilket placeras närmast *yterkuvertets* fönster, och tillsluter *yterkuvertet*. Röstmottagaren tar slutligen hand om *yterkuvertet* samt antecknar på en särskild förteckning *väljarens namn och den valnämnd till vilken yterkuvertet skall sändas*. På *yterkuvertet* antecknas det värdepostnummer som är angivet i förteckningen.

Väljare som ej är känd för röstmottagaren skall legitimera sig. Gör han ej det, får han icke rösta.

röstkort eller adresskort, vilket placeras närmast *det kuvertets* fönster, och tillsluter *fönsterkuvertet*. Röstmottagaren tar slutligen hand om *fönsterkuvertet* samt antecknar *väljarens namn* på en särskild förteckning. På *fönsterkuvertet* antecknas det värdepostnummer som är angivet i förteckningen.

## 11 kap.

## 8 §

Lämnas valedelsförsändelse på *postanstalt*, hos utlandsmyndighet eller på fartyg, kontrollerar röstmottagaren att försändelsen är i föreskrivet skick och har anordnats inom föreskriven tid samt att *yterkuvertet* är tillslutet. I närvaro av den som har lämnat valedelsförsändelsen lägger därefter röstmottagaren in försändelsen i ett *yterkuvert med fönster* tillsammans med väljarens röstkort, vilket placeras närmast *yterkuvertets* fönster, och tillsluter *yterkuvertet*. Röstmottagaren tar slutligen hand om *yterkuvertet* samt antecknar på en särskild förteckning *väljarens namn och den valnämnd till vilken yterkuvertet skall sändas*. På *yterkuvertet* antecknas det värdepostnummer som är angivet i förteckningen.

Lämnas en valedelsförsändelse på *ett postkontor*, hos *en* utlandsmyndighet eller på *ett* fartyg, kontrollerar röstmottagaren att försändelsen är i föreskrivet skick och har anordnats inom föreskriven tid samt att *yterkuvertet* är tillslutet. I närvaro av den som har lämnat valedelsförsändelsen lägger därefter röstmottagaren in försändelsen i ett *fönsterkuvert* tillsammans med väljarens röstkort, vilket placeras närmast *det kuvertets* fönster, och tillsluter *fönsterkuvertet*. Röstmottagaren tar slutligen hand om *fönsterkuvertet* samt antecknar *väljarens namn* på en särskild förteckning. *Röstmottagare på postkontor skall där anteckna även den valnämnd till vilken fönsterkuvertet skall sändas*. På *fönsterkuvertet* antecknas det värdepostnummer som är angivet i förteckningen.

Om den som vill lämna en valedelsförsändelse hos utlandsmyndighet eller på fartyg inte kan förete väljarens röstkort, skall röstmottagaren upprätta ett adresskort med ledning av väljarens pass och de uppgifter om väljaren som budet kan lämna. Vid röstning på fartyg får väljarens sjöfartsbok eller annan giltig identitetshandling företes i stället för pass.

Är den som vill lämna valedelsförsändelsen ej känd för röstmottagaren, skall han legitimera sig. Gör han ej det, får han icke avlämna försändelsen.

## 12 kap.

## 4 §

Omslag med *yterkuvert* som sänts till valdistrikten förvaras där obrutna till dess röstningen i vallokalen förklarats avslutad och röst-

Omslag med *fönsterkuvert* som sänts till valdistrikten förvaras där obrutna till dess röstningen i vallokalen förklarats avslutad och röst-

räkning enligt 13 kap. 1 § påbörjas. I protokollet antecknas antalet mottagna omslag och det antal *yterkuvert* som omslagen enligt anteckning på dem innehåller.

Kommer omslag med *yterkuvert* valförrättarna till handa efter det att röstningen i valdistriktet avslutats, skall omslaget *ej* brytas utan återsändas till valnämnden efter förrättningens slut enligt 13 kap. 7 §. Om återsändandet skall *anteckning* göras i protokollet.

Om förhållandena medger det, får valförrättarna under pågående röstning företa åtgärder enligt 13 kap. 3–5 §§ beträffande *yterkuvert* som kommit in till valdistriktet. Därvid skall dock iakttas att valkuvert och innerkuvert, som efter granskning befunnits vara i behörigt skick, åter läggs in i *yterkuvertet* tillsammans med väljarens röstkort. *Innerkuvert* skall dessförinnan åter läggas in i *yterkuvert* för valsefelsförsändelse. Först när röstningen har förklarats avslutad får valkuvert och innerkuvert läggas i urna.

räkning enligt 13 kap. 1 § påbörjas. I protokollet antecknas antalet mottagna omslag och det antal *fönsterkuvert* som omslagen enligt anteckning på dem innehåller.

Kommer omslag med *fönsterkuvert* valförrättarna till handa efter det att röstningen i valdistriktet avslutats, skall omslaget *inte* brytas utan återsändas till valnämnden efter förrättningens slut enligt 13 kap. 7 §. *En anteckning* om återsändandet skall göras i protokollet.

Om förhållandena medger det, får valförrättarna under pågående röstning företa åtgärder enligt 13 kap. 3–5 §§ beträffande *fönster- och yterkuvert* för *valsefelsförsändelse* vilka kommit in till valdistriktet. Därvid skall dock iakttas att valkuvert och innerkuvert, som efter granskning befunnits vara i behörigt skick, åter läggs in i *fönsterkuvertet* tillsammans med väljarens röstkort. *Innerkuvertet* skall dessförinnan åter läggas in i *ett yterkuvert* för valsefelsförsändelse. Först när röstningen har förklarats avslutad får valkuvert och innerkuvert läggas i urna.

## 13 kap.

## 4 §

När kontroll enligt 3 § skett, öppnas de *yterkuvert* som *ej* lagts åt sidan och ineliggande röstkort, adresskort, valkuvert och valsefelsförsändelser *tages* ut.

Valkuverten granskas. Därvid kontrolleras att kuvert är av föreskriven beskaffenhet och *ej* försett med obehörig märkning. Godkända valkuvert *lägges* i urnorna. I samband därmed antecknas vid väljarens namn i röstlängden att han utövat sin rösträtt.

När kontroll enligt 3 § skett, öppnas de *fönsterkuvert* som *inte* lagts åt sidan och ineliggande röstkort, adresskort, valkuvert och valsefelsförsändelser *tas* ut.

Valkuverten granskas. Därvid kontrolleras att *varje* kuvert är av föreskriven beskaffenhet och *inte* försett med obehörig märkning *samt att väljaren har ställt i ordning endast ett valkuvert för varje val*. Godkända valkuvert *läggs* i urnorna. I samband därmed antecknas vid väljarens namn i röstlängden att han utövat sin rösträtt.

Valsefelsförsändelserna granskas. Därvid kontrolleras att försändelsen är i föreskrivet skick och har anordnats inom föreskriven tid samt att *yterkuvertet* är tillslutet. Därefter brytes *yterkuvertet*. *Innerkuverten* granskas. Därvid kontrolleras att de är av föreskriven beskaffenhet, att väljaren ställt i ordning endast ett innerkuvert för varje val och att innerkuvert *ej* är försett med obehörig märkning. Godkända innerkuvert *lägges* i

urnorna. I samband därmed antecknas vid väljarens namn i röstlängden att han utövat sin rösträtt.

## 5 §

Föreligger brist eller felaktighet i något hänseende som valförrättaren skall kontrollera enligt 4 §, skall *bristfälligt kuvert* tillsammans med väljarens röstkort eller adresskort åter läggas in i *ytterkuvertet*. Detsamma gäller om *innerkuvert* är tomt eller om det *ej* klart framgår att *kuvert* innehåller valsedel. *Innerkuvert* skall dessförinnan åter läggas in i ytterkuvert för valsedelsförsändelse. *Ytterkuverten* läggs åt sidan.

*Ytterkuvert* som lagts åt sidan enligt första stycket eller enligt 3 § andra stycket läggs därefter in i särskilda omslag.

Föreligger brist eller felaktighet i något hänseende som valförrättaren skall kontrollera enligt 4 §, skall *det bristfälliga kuvertet* tillsammans med väljarens röstkort eller adresskort åter läggas in i *fönsterkuvertet*. Detsamma gäller om *innerkuvertet* är tomt eller om det *inte* klart framgår att *kuvertet* innehåller valsedel. *Innerkuvertet* skall dessförinnan åter läggas in i *ett* ytterkuvert för valsedelsförsändelse. *Fönsterkuverten* läggs åt sidan.

*Fönsterkuvert* som har lagts åt sidan enligt första stycket eller enligt 3 § andra stycket läggs därefter in i särskilda omslag.

## 14 kap.

## 21 §

*Om mindre än hälften av det bestämda antalet landstingsledamöter eller kommunfullmäktige har blivit utsedda vid valet, skall länsstyrelsen anmäla detta till valprovsnämnden.*

## 15 kap.

4 §<sup>2</sup>

*Talan mot* beslut, varigenom centrala valmyndigheten eller länsstyrelsen fastställt utgången av val eller av sådan förrättning som avses i 14 kap. 13, 14, 22 eller 23 § *föres* hos valprovsnämnden *genom besvär*.

*Talan får föras* av den som enligt röstlängd var röstberättigad vid valet samt av den som enligt beslut av länsstyrelsen över anmärkning mot röstlängden var utesluten från rösträtt. *Talan får också föras* av ett parti som har deltagit i valet.

*Besvärshandlingen* skall ges in till beslutsmyndigheten och vara myndigheten till handa inom tio da-

Beslut, varigenom centrala valmyndigheten eller länsstyrelsen *har* fastställt utgången av val eller av sådan förrättning som avses i 14 kap. 13, 14, 22 eller 23 §, *får överklagas* hos valprovsnämnden.

*Ett beslut får överklagas* av den som enligt röstlängd var röstberättigad vid valet samt av den som enligt beslut av länsstyrelsen över anmärkning mot röstlängden var utesluten från rösträtt. *Det får också överklagas* av ett parti som har deltagit i valet.

*Skrivelsen med överklagandet* skall ges in till beslutsmyndigheten och vara myndigheten till handa

<sup>2</sup> Senaste lydelse 1986:1163.

gar efter det att valet eller förrättningen avslutades. Har *besvärshandlingen* kommit in till valprovningensnämnden före *besvärstidens* utgång, skall den omständigheten att inlagan kommit in till beslutsmyndigheten först därefter dock ej föranleda att *besvären lämnas* utan prövning. Valprovningensnämnden prövar om *besvärshandlingen* har kommit in i rätt tid.

Snarast möjligt efter *besvärstidens* utgång skall beslutsmyndigheten samtidigt kungöra samtliga *besvär som anförts* och sända *besvärshandlingarna* till valprovningensnämnden. Avser *besvären* riksdagen, *införes* kungörelsen i Post- och Inrikes Tidningar. Avser *besvären* landsting eller kommunfullmäktige, *införes* kungörelsen i ortstidning inom landstingskommunen respektive kommunen. I kungörelsen anges viss kort tid inom vilken förklaring över *besvären* skall ha kommit in till valprovningensnämnden. Beslutsmyndigheten skall *därjämte* skyndsamt inkomma till valprovningensnämnden med yttrande över *besvären*. Bestämmelserna i 27 och 28 §§ förvaltningslagen (1986:223) om omprövning av beslut skall inte tillämpas.

*Besvär över beslut*, varigenom *har fastställts* utgången av val i hela riket av landstingsledamöter eller kommunfullmäktige, prövas av valprovningensnämnden i den sammansättning denna hade vid tiden för valet.

Den som vill *anföra besvär* har rätt att hos beslutsmyndigheten genast *erhålla* utdrag ur protokoll eller annan handling över förrättningen.

Har i den verksamhet för förberedande och genomförande av val, för vilken myndighet svarar, förekommit avvikelse från föreskriven

inom tio dagar efter det att valet eller förrättningen avslutades. Har *skrivelsen* kommit in till valprovningensnämnden före *överklagandetidens* utgång, skall den omständigheten att inlagan kommit in till beslutsmyndigheten först därefter dock *inte* föranleda att *överklagandet inte tas upp* till prövning. Valprovningensnämnden prövar om *skrivelsen* har kommit in i rätt tid.

Snarast möjligt efter *överklagandetidens* utgång skall beslutsmyndigheten samtidigt kungöra samtliga *överklaganden* och sända *skrivelserna* till valprovningensnämnden. *Om ett överklagande* avser riksdagen, *införes* kungörelsen i Post- och Inrikes Tidningar. *Om ett överklagande* avser landsting eller kommunfullmäktige, *införes* kungörelsen i ortstidning inom landstingskommunen respektive kommunen. I kungörelsen anges viss kort tid inom vilken förklaring över *överklagandena* skall ha kommit in till valprovningensnämnden. Beslutsmyndigheten skall *dessutom* skyndsamt inkomma till valprovningensnämnden med yttrande över *överklagandena*. Bestämmelserna i 27 och 28 §§ förvaltningslagen (1986:223) om omprövning av beslut skall inte tillämpas.

*Överklagande av beslut*, varigenom utgången av val i hela riket av landstingsledamöter eller kommunfullmäktige *har fastställts*, prövas av valprovningensnämnden i den sammansättning denna hade vid tiden för valet.

## 5 §

Den som vill *överklaga* har rätt att hos beslutsmyndigheten genast *få* utdrag ur protokoll eller annan handling över förrättningen.

## 7 §

Har i den verksamhet för förberedande och genomförande av val, för vilken *en* myndighet svarar, förekommit avvikelse från föreskri-

ordning eller har någon hindrat röstningen, förvanskat avgivna röster eller otillbörligen verkat vid valet på något annat sätt, skall valprovsnämnden, om det med fog kan antas att vad som förekommit har inverkat på valutgången, vid prövning av *besvär över valet* upphäva *detta* i den omfattning som behövs och förordna om omval i valkrets. Kan rättelse åstadkommas genom förnyad sammanräkning eller annan sådan mindre ingripande åtgärd, skall nämnden dock i stället för att förordna om omval uppdra åt beslutsmyndigheten att vidta sådan rättelse.

Har vid förrättning som avses i 14 kap. 13, 14, 22 eller 23 § förekommit avvikelse från föreskriven ordning och är det *ej* osannolikt att avvikelsen har inverkat på utgången av förrättningen, skall valprovsnämnden vid prövning av *besvär över förrättningen* upphäva *denna* och *uppdraga* åt beslutsmyndigheten att *vidtaga erforderlig* rättelse.

Om enligt bestämmelse i lag *talan* mot visst beslut *icke* får *föras* eller skall *föras* i särskild ordning, får omständighet som avses med beslutet *ej* åberopas vid *besvär* som avses i denna paragraf.

Om talan i samband med *besvär* över val mot länsstyrelsens beslut över anmärkning mot röstlängd eller om rättelse av allmän röstlängd *föreskrives* i 4 kap. 6 §, 8 §  *tredje stycket* och 18 §  *första stycket*.

ven ordning eller har någon hindrat röstningen, förvanskat avgivna röster eller otillbörligen verkat vid valet på något annat sätt, skall valprovsnämnden, om det med fog kan antas att vad som förekommit har inverkat på valutgången, vid prövning av ett *överklagande* upphäva *valet* i den omfattning som behövs och förordna om omval i valkrets. Kan rättelse åstadkommas genom förnyad sammanräkning eller annan sådan mindre ingripande åtgärd, skall nämnden dock i stället för att förordna om omval uppdra åt beslutsmyndigheten att vidta sådan rättelse.

Har vid förrättning som avses i 14 kap. 13, 14, 22 eller 23 § förekommit avvikelse från föreskriven ordning och är det *inte* osannolikt att avvikelsen har inverkat på utgången av förrättningen, skall valprovsnämnden vid prövning av ett *överklagande* upphäva *förrättningen* och *uppdra* åt beslutsmyndigheten att *vidta den* rättelse som *behövs*.

*Om en länsstyrelse har gjort anmälan enligt 14 kap. 21 §, skall valprovsnämnden upphäva valet och besluta om omval beträffande samtliga ledamöter och suppleanter i landstinget eller kommunfullmäktige.*

Om enligt *någon* bestämmelse i lag ett visst beslut *inte* får *överklagas* eller om det skall *överklagas* i särskild ordning, får *en* omständighet som avses med beslutet *inte* åberopas vid ett *överklagande* som avses i denna paragraf.

*I 4 kap. 6 §, 8 § tredje stycket och 18 § första stycket finns bestämmelser om talan i samband med ett överklagande av val mot en länsstyrelsens beslut över anmärkning mot röstlängd eller om rättelse av allmän röstlängd.*

8 §<sup>3</sup>

Beslut varigenom någon har utsetts till ledamot av landsting eller kommunfullmäktige eller till suppleant länder till *efterrättelse utan hinder av att besvär anförts* över beslutet. Utses med anledning av *besvären* annan till ledamot eller suppleant, länder beslutet *härom till efterrättelse* så snart det val eller den förrättning varigenom han blivit utsedd har avslutats.

Angående verkan av att besvär anförts över beslut genom vilket någon utsetts till ledamot av riksdagen eller till ersättare finns bestämmelser i 3 kap. 11 § *regeringsformen*.

Bestämmelserna om inhibition i 29 § förvaltningslagen (1986:223) gäller inte beslut som sägs i denna paragraf.

Ett beslut varigenom någon har utsetts till ledamot av landsting eller kommunfullmäktige eller till suppleant *gäller även om beslutet har överklagats*. Utses med anledning av *överklagandet* någon annan till ledamot eller suppleant, *gäller det* beslutet så snart det val eller den förrättning varigenom han blivit utsedd har avslutats.

I 3 kap. 11 § *regeringsformen* finns bestämmelser om vad som sker när ett beslut, genom vilket någon har utsetts till ledamot av riksdagen eller till ersättare, har överklagats.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1988.

## 2 Förslag till

## Lag om ändring i lagen (1972:704) om kyrkofullmäktigval

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1972:704) om kyrkofullmäktigval<sup>1</sup>

dels att i 17, 18, 30–32, 35, 36 och 38 §§ samt rubriken närmast före 30 § ordet "postanstalt" i olika böjningsformer skall bytas ut mot "postkontor" i motsvarande form,

dels att i 32, 34 och 35 §§ ordet "ytterkuvert" i olika böjningsformer skall bytas ut mot "fönsterkuvert" i motsvarande form,

dels att i 8 § orden "länsstyrelsens personband" skall bytas ut mot "länskattemyndighetens personband",

dels att i rubriken närmast före 49 § orden "besvär över" skall bytas ut mot "överklagande av",

dels att 3, 4 a, 10, 19, 43 och 50–52 §§ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

## 3 §

Vid val i hela riket av kyrkofullmäktige är valdag tredje söndagen i oktober.

Vid val av kyrkofullmäktige som ej omfattar hela riket är valdag den söndag som länsstyrelsen bestämmer efter samråd med centrala val-

Vid val av kyrkofullmäktige som inte omfattar hela riket är valdag den söndag som centrala valmyndigheten bestämmer efter samråd

<sup>3</sup> Senaste lydelse 1986:1163.

<sup>1</sup> Lagen omtryckt 1985:204.

myndigheten. Sådant val får ej äga rum samtidigt med val av landsstingsmän eller kommunfullmäktige inom valdistriktet.

med länsstyrelsen. Sådant val får inte hållas samtidigt med val av landstingsledamöter eller kommunfullmäktige inom valdistriktet.

## 4 a §

I varje församling i en kyrklig samfällighet skall väljas en ledamot i samfällighetens fullmäktige. Av det återstående antalet ledamöter skall i varje församling väljas en ledamot för varje gång som antalet röstberättigade i församlingen är jämnt delbart med det tal som erhålls, när antalet röstberättigade i samfälligheten delas med det återstående antalet ledamöter i samfällighetens fullmäktige. Om det antal ledamöter som skall utses enligt dessa regler inte uppgår till det antal som har bestämts för samfälligheten, skall för att detta antal skall kunna uppnås de församlingar i vilka antalet röstberättigade mest överskjuter de tal som är bestämmande för fullmäktiges antal inom församlingarna vara berättigade att var för sig i ordning efter överskottens storlek välja ytterligare en ledamot. Är överskottstalen lika för två eller flera församlingar, avgörs företrädet genom lottning.

Länsstyrelsen skall före maj månads utgång det år då val i hela riket av kyrkofullmäktige skall äga rum fastställa det antal ledamöter i fullmäktige som varje församling skall utse enligt första stycket. Länsstyrelsens beslut får överklagas hos valprövningsnämnden genom besvär. Valprövningsnämndens beslut får inte överklagas.

Länsstyrelsen skall före maj månads utgång det år då val i hela riket av kyrkofullmäktige skall äga rum fastställa det antal ledamöter i fullmäktige som varje församling skall utse enligt första stycket. Länsstyrelsens beslut får överklagas hos valprövningsnämnden. Valprövningsnämndens beslut får inte överklagas.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får besluta att alla eller vissa församlingar i samfälligheten skall föras samman till en eller flera grupper vid tillämpningen av första och andra styckena. Om så har skett, skall det som sägs i första och andra styckena om församling i stället avse gruppen.

## 10 §

Valsedlarna skall vara i format 105 x 148 millimeter (A 6). För val av kyrkofullmäktige för församling skall användas vita och för val av kyrkofullmäktige för kyrklig samfällighet blå valsedlar.

På valsedel skall finnas partibeteckning. Valsedel bör dessutom innehålla

1. namn på en eller flera kandidater,
2. beteckning som visar för vilken valkrets sedeln är avsedd (valkrets-beteckning) samt
3. uppgift om det val för vilket sedeln gäller (valbeteckning).

Kandidat skall anges på sådant sätt att det klart framgår vem som avses. Vid kandidatnamn bör därför utsättas kandidatens personnummer eller annan identifieringsuppgift.

Varje kandidat skall anges på sådant sätt att det klart framgår vem som avses. Därför bör någon form av identifieringsuppgift sättas ut vid kandidatens namn.

## 19 §

Kuvert tillhandahålls endast genom centrala valmyndighetens försorg.

Valkuvert och innerkuvert för valsedel/försändelse skall vara så beskaffade att färgen på ineliggande valsedel kan iakttas utan att valhemligheten röjs.

*Ytterkuvert som skall användas vid röstning på postanstalt skall vara försedda med fönster.*

## 43 §

Den slutliga sammanräkningen verkställs av länsstyrelsen vid offentlig förrättning som påbörjas så snart det kan ske. Länsstyrelsen skall kungöra tid och plats för sammanräkningen. I kungörelsen anges i förekommande fall i vilken ordning som de olika valen kommer att räknas, om hinder ej möter. Kungörelsen skall anslås på församlingarnas anslagstavlor samt senast dagen före sammanräkningens början införas i ortstidning inom länet.

I fråga om den slutliga sammanräkningen tillämpas i övrigt de bestämmelser i 14 kap. 1 § andra stycket, 2–4 §§, 5 § första stycket 1 och 2 samt 15, 15 d, 16, 17, 19, 20 och 22–24 §§ vallagen (1972:620) som avser val av kommunfullmäktige och utseende av suppleanter för fullmäktige.

I fråga om den slutliga sammanräkningen tillämpas i övrigt de bestämmelser i 14 kap. 1 § andra stycket, 2–4 §§, 5 § första stycket 1 och 2 samt 15, 15 d, 16, 17 och 19–24 §§ vallagen (1972:620) som avser val av kommunfullmäktige och utseende av suppleanter för fullmäktige.

Vad som sägs i 14 kap. 19 § vallagen om beslut som har fattats med stöd av 2 kap. 2 § kommunallagen (1977:179) skall vid tillämpningen av första stycket i stället gälla beslut som har fattats med stöd av 2 kap. 2 eller 32 § lagen (1982:1052) om församlingar och kyrkliga samfundigheter.

50 §<sup>2</sup>

*Talan mot beslut, varigenom länsstyrelsen fastställt utgången av val eller av förrättning för utseende av efterträdare för fullmäktig eller av ytterligare suppleant föres hos valprövningsnämnden genom besvär.*

*Talan får föras av den som enligt röstlängd var röstberättigad vid valet samt av den som enligt beslut av länsstyrelsen över anmärkning mot röstlängden var utesluten från rösträtt. Talan får också föras av ett parti som har deltagit i valet.*

*Besvärshandlingen skall ges in till länsstyrelsen och vara denna till*

*Beslut, varigenom länsstyrelsen har fastställt utgången av val eller av förrättning för utseende av efterträdare för fullmäktige eller av ytterligare suppleant, får överklagas hos valprövningsnämnden.*

*Ett beslut får överklagas av den som enligt röstlängd var röstberättigad vid valet samt av den som enligt beslut av länsstyrelsen över anmärkning mot röstlängden var utesluten från rösträtt. Det får också överklagas av ett parti som har deltagit i valet.*

*Skrivelsen med överklagandet skall ges in till länsstyrelsen och*

<sup>2</sup> Senaste lydelse 1986:1164.

handa inom tio dagar efter det att valet eller förrättningen avslutades. Har *besvärshandling* kommit in till valprovningensnämnden före *besvärstidens* utgång, skall den omständigheten att inlagan kommit in till länsstyrelsen först därefter dock *ej* föranleda att *besvären lämnas utan* prövning. Valprovningensnämnden prövar om *besvärshandlingen* har kommit in i rätt tid.

Snarast möjligt efter *besvärstidens* utgång skall länsstyrelsen samtidigt kungöra samtliga *besvär som anförts* och sända *besvärshandlingarna* till valprovningensnämnden. Kungörelsen *införes* i ortstidning inom kommun *i vilken församlingen ingår*. I kungörelsen anges viss kort tid inom vilken förklaring över *besvären* skall ha kommit in till valprovningensnämnden. Länsstyrelsen skall *därjämte* skyndsamt inkomma till valprovningensnämnden med yttrande över *besvären*. Bestämmelserna i 27 och 28 §§ förvaltningslagen (1986:223) om omprövning av beslut skall inte tillämpas.

Den som vill *anföra besvär* har rätt att hos länsstyrelsen genast *erhålla* utdrag ur protokoll eller annan handling över förrättningen.

vara denna till handa inom tio dagar efter det att valet eller förrättningen avslutades. Har *skrivelsen* kommit in till valprovningensnämnden före *överklagandetidens* utgång, skall den omständigheten att inlagan kommit in till länsstyrelsen först därefter dock *inte* föranleda att *överklagandet inte tas upp till* prövning. Valprovningensnämnden prövar om *skrivelsen* har kommit in i rätt tid.

Snarast möjligt efter *överklagandetidens* utgång skall länsstyrelsen samtidigt kungöra samtliga *överklaganden* och sända *skrivelserna* till valprovningensnämnden. Kungörelsen *införes* i ortstidning inom *den kommun som församlingen ingår i*. I kungörelsen anges viss kort tid inom vilken förklaring över *överklagandena* skall ha kommit in till valprovningensnämnden. Länsstyrelsen skall *dessutom* skyndsamt inkomma till valprovningensnämnden med yttrande över *överklagandena*. Bestämmelserna i 27 och 28 §§ förvaltningslagen (1986:223) om omprövning av beslut skall inte tillämpas.

Den som vill *överklaga* har rätt att hos länsstyrelsen genast *få* utdrag ur protokoll eller annan handling över förrättningen.

## 51 §

I fråga om handläggningen och prövningen av *besvär* som avses i 50 § äger 15 kap. 6, 7 och 9 §§ vallagen (1972:620) *motsvarande tillämpning*.

I fråga om handläggningen och prövningen av *ett överklagande* som avses i 50 § *tillämpas* 15 kap. 6 §, 7 § *första, andra, fjärde och femte styckena* och 9 § vallagen (1972:620).

*Bestämmelserna i 15 kap. 7 § tredje stycket vallagen tillämpas när länsstyrelsen enligt 43 § gör en anmälan med tillämpning av 14 kap. 21 § vallagen.*

52 §<sup>3</sup>

Beslut varigenom någon har utsetts till kyrkofullmäktig eller till

*Ett* beslut varigenom någon har utsetts till kyrkofullmäktig eller till

<sup>3</sup> Senaste lydelse 1986:1164.

suppleant länder till efterrättelse utan hinder av att besvär anförts över beslutet. Utses med anledning av besvären annan till fullmäktig eller suppleant, länder beslutet här om till efterrättelse så snart det val eller den förrättning varigenom han blivit utsedd har avslutats.

suppleant gäller även om beslutet har överklagats. Utses med anledning av överklagandet någon annan till fullmäktig eller suppleant, gäller det beslutet så snart det val eller den förrättning varigenom han blivit utsedd har avslutats.

Bestämmelserna om inhibition i 29 § förvaltningslagen (1986:223) gäller inte beslut som sägs i denna paragraf.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1988.
2. Genom denna lag upphävs lagen (1986:74) om nytt val av kyrkofullmäktige i vissa fall. Den lagen tillämpas dock även efter angivna tidpunkt, om det val som skall göras om har avslutats dessförinnan.

### 3 Förslag till

## Lag om brevröstning i Förbundsrepubliken Tyskland

Häri genom föreskrivs följande.

1 § Vid 1988 års ordinarie val till riksdagen och det samtidiga valet av landstingsledamöter och kommunfullmäktige samt vid extra val till riksdagen och folkomröstning som infaller före 1991 års motsvarande val får röstberättigade som vistas i Förbundsrepubliken Tyskland rösta genom att därifrån sända sina valsedlar till valnämnden med posten (brevröstning).

Vid brevröstning tillämpas bestämmelserna i vallagen (1972:620), om inte annat följer av denna lag.

2 § Brevröstning skall gå till på följande sätt.

Väljaren lägger för varje val själv in sin valsedel i ett innerkuvert. I närvaro av två vittnen lägger han sedan in iordningställda innerkuvert i ett ytterkuvert för brevröstningsförsändelse och tillsluter detta. Därefter skriver väljaren på ytterkuvertet en försäkran på heder och samvete att han gjort på detta sätt och att försändelsen har ställts i ordning i Förbundsrepubliken Tyskland. Vidare anger han på ytterkuvertet dels den dag då brevröstningsförsändelsen har gjorts i ordning, dels sitt personnummer. Vittnena intygar skriftligen att väljaren egenhändigt undertecknat försäkran samt att de inte känner till något förhållande som strider mot de uppgifter väljaren lämnat på ytterkuvertet. Vittnenas adresser anges på ytterkuvertet. Vittnena skall ha fyllt 18 år. Väljarens make eller barn eller makens barn får inte vara vittne.

Sedan brevröstningsförsändelsen har gjorts i ordning enligt andra stycket lägger väljaren in försändelsen tillsammans med sitt röstkort i ett omslagskuvert och tillsluter detta. Därefter lämnas försändelsen för postbefordran till valnämnden i den kommun där väljaren är upptagen i allmän röstlängd eller, om väljaren är upptagen i särskild röstlängd, till valnämnden i den kommun inom vilken den vallokal är belägen där den särskilda röstlängden enligt 4 kap. 20 § vallagen (1972:620) skall finnas tillgänglig.

Brevröstningsförsändelsen får vara iordninggjord tidigast 24 dagar före valdagen och skall avges senast dagen före valdagen. Försändelsen skall anses avgiven den dag då den är poststämplad. Brevröstningsförsändelsen

bör lämnas för postbefordran i så god tid att den kan beräknas vara valnämnden till handa senast andra dagen efter valdagen.

**3 §** Vid varje tillfälle då brevröstningsförsändelser kommer in till valnämnden skall antalet antecknas i ett särskilt protokoll. I väntan på den offentliga förrättningen för preliminär rösträkning skall försändelserna förvaras på ett betryggande sätt.

**4 §** Granskning och rösträkning skall i fråga om brevröstningsförsändelser ske vid den offentliga förrättning som avses i 13 kap. 9 § vallagen (1972:620). Sedan de åtgärder som anges i samma paragrafs första stycke har vidtagits, skall brevröstningsförsändelserna granskas på följande sätt.

Granskningen inleds med att inkomna omslagskuvert med brevröstningsförsändelser räknas, varefter antalet antecknas i protokollet. Därefter granskas omslagskuverten. Därvid kontrolleras att

1. omslagskuvertet inte har blivit öppnat efter tillslutandet,
2. omslagskuvertet har avlämnats för postbefordran i Förbundsrepubliken Tyskland,
3. brevröstningsförsändelsen inte har avgetts senare än dagen före valdagen.

I de fall då de nämnda kraven är uppfyllda, behandlas omslagskuvertet på det sätt som föreskrivs i 5 §. I annat fall läggs omslagskuvertet åt sidan. Omslagskuvert som har lagts åt sidan läggs därefter in i ett eller flera särskilda omslag som förseglas och förses med anteckning om innehållet.

**5 §** När kontrollen enligt 4 § är avslutad, öppnas de omslagskuvert som inte har lagts åt sidan. Därefter kontrolleras att

1. omslagskuvertet innehåller väljarens röstkort,
2. samma väljare inte har avgivit sådant fönsterkuvert som avses i 13 kap. 3 § första stycket vallagen (1972:620) eller mer än en brevröstningsförsändelse,
3. väljaren är röstberättigad i valdistriktet,
4. väljaren inte röstat i vallokalen under valdagen.

I de fall då de nämnda kraven är uppfyllda, behandlas ytterkuvertet på det sätt som föreskrivs i 6 §. I annat fall läggs ytterkuvertet tillsammans med väljarens röstkort åter in i omslagskuvertet, som läggs åt sidan. Omslagskuvert som har lagts åt sidan läggs därefter in i ett eller flera särskilda omslag som förseglas och förses med anteckning om innehållet.

**6 §** När kontrollen enligt 5 § är avslutad, granskas ytterkuverten till de valförsändelser som inte har lagts åt sidan. Därvid kontrolleras att försändelsen är i föreskrivet skick och har gjorts i ordning inom föreskriven tid samt att ytterkuvertet är tillslutet. Därefter bryts ytterkuvertet. Innerkuverten granskas. Därvid kontrolleras att de är av föreskriven beskaffenhet, att väljaren har ställt i ordning endast ett innerkuvert för varje val och att innerkuverten inte är försedd med obehörig märkning. Godkända innerkuvert läggs i urnorna. I samband därmed antecknas vid väljarens namn i röstlängden att han har utövat sin rösträtt.

Föreligger någon brist eller felaktighet i ett hänseende som valnämnden skall kontrollera enligt första stycket, skall det eller de bristfälliga kuverten tillsammans med väljarens röstkort och ytterkuvertet åter läggas in i omslagskuvertet. Detsamma gäller, om ett innerkuvert är tomt eller om det inte klart framgår att ett kuvert innehåller en valsedel. Omslagskuverten läggs i sin tur in i ett eller flera särskilda omslag som förseglas och förses med anteckning om innehållet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1988 och gäller till utgången av år 1991.

#### 4 Förslag till

##### Lag om ändring i kommunallagen (1977:179)

Häriigenom föreskrivs att 2 kap. 2 och 6 §§ kommunallagen (1977:179) skall ha följande lydelse.

###### *Nuvarande lydelse*

###### *Föreslagen lydelse*

2 kap.

2 §

För ledamöterna i fullmäktige skall utses suppleanter.

I kommun bestämmer kommunfullmäktige det antal suppleanter som skall ligga till grund för tillämpningen av bestämmelserna i 14 kap. 19 § vallagen (1972:620) om utseende av suppleanter. Antalet skall utgöra viss andel, dock högst hälften, av det antal platser som varje parti erhåller i kommunen. Om därvid uppkommer brutet tal, avrundas detta till närmast högre hela tal. Länsstyrelsen skall genast underrättas om kommunfullmäktiges beslut.

I kommun bestämmer kommunfullmäktige det antal suppleanter som skall ligga till grund för tillämpningen av bestämmelserna i 14 kap. 19 § vallagen (1972:620) om utseende av suppleanter. Antalet skall utgöra viss andel, dock högst hälften, av det antal platser som varje parti erhåller i kommunen. Om därvid uppkommer brutet tal, avrundas detta till närmast högre hela tal. *Beslutet skall fattas före utgången av mars månad valåret.* Länsstyrelsen skall genast underrättas om kommunfullmäktiges beslut.

Om antalet suppleanter för ledamöterna i landstinget gäller vad som är föreskrivet i vallagen.

6 §<sup>1</sup>

Ledamöter och suppleanter i fullmäktige väljs för tre tjänstgöringsår räknat från och med den 1 november det år då valet har skett.

Ledamöter och suppleanter i fullmäktige väljs för tre tjänstgöringsår räknat från och med den 1 november det år då valet har skett. *Om det val som förrättas i anslutning till utgången av denna period upphävs och valprövningsnämnden beslutar om omval beträffande samtliga ledamöter och suppleanter, förlängs dock tjänstgöringstiden till dess omvalet har avslutats.*

I Stockholms kommun räknas tjänstgöringstiden från och med den 15 oktober det år då valet har skett.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1988.

<sup>1</sup> Senaste lydelse 1979:414.

## Lag om ändring i lagen (1982:1052) om församlingar och kyrkliga samfälligheter

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 2, 6 och 32 §§ lagen (1982:1052) om församlingar och kyrkliga samfälligheter skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

## 2 kap.

## 2 §

För ledamöterna i kyrkofullmäktige skall utses suppleanter.

Fullmäktige bestämmer det antal suppleanter som skall ligga till grund för tillämpningen av bestämmelserna i 43 § lagen (1972:704) om kyrkofullmäktigval om utseende av suppleanter. Antalet skall utgöra en viss andel, dock högst hälften, av det antal platser som varje parti får i församlingen. Om det därvid uppkommer ett brutet tal, avrundas detta till närmast högre hela tal. Länsstyrelsen skall genast underrättas om fullmäktiges beslut.

Fullmäktige bestämmer det antal suppleanter som skall ligga till grund för tillämpningen av bestämmelserna i 43 § lagen (1972:704) om kyrkofullmäktigval om utseende av suppleanter. Antalet skall utgöra en viss andel, dock högst hälften, av det antal platser som varje parti får i församlingen. Om det därvid uppkommer ett brutet tal, avrundas detta till närmast högre hela tal. *Beslutet skall fattas före utgången av april månad valåret.* Länsstyrelsen skall genast underrättas om fullmäktiges beslut.

När kyrkofullmäktige skall utses första gången, beslutar kyrkostämman om antalet suppleanter.

## 6 §

Ledamöter och suppleanter i kyrkofullmäktige väljs för tre år räknat från och med den 1 januari året efter det år då valet har skett.

Ledamöter och suppleanter i kyrkofullmäktige väljs för tre år räknat från och med den 1 januari året efter det år då valet har skett. *Om det val som förrättas i anslutning till utgången av denna period upphävs och valprövningsnämnden beslutar om omval beträffande samtliga ledamöter och suppleanter, förlängs dock tjänstgöringstiden till dess omvalet har avslutats.*

32 §<sup>1</sup>

För ledamöterna i samfällighets kyrkofullmäktige skall utses suppleanter. Fullmäktige bestämmer det antal suppleanter som skall ligga till grund för tillämpningen av bestämmelserna i 43 § lagen (1972:704) om kyrkofullmäktigval om utseende av

För ledamöterna i *en* samfällighets kyrkofullmäktige skall *det* utses suppleanter. Fullmäktige bestämmer det antal suppleanter som skall ligga till grund för tillämpningen av bestämmelserna i 43 § lagen (1972:704) om kyrkofullmäktigval

<sup>1</sup> Senaste lydelse 1984:976.

suppleanter. Antalet skall utgöra en viss andel, dock högst hälften, av det antal platser som varje parti får i samfälligheten eller, om regeringen enligt 4 § andra stycket lagen om kyrkofullmäktigval har beslutat att valbarheten skall vara inskränkt till valkrets, i varje valkrets. Om det därvid uppkommer ett brutet tal, avrundas detta till närmast högre hela tal. Länsstyrelsen skall genast underrättas om fullmäktiges beslut.

När kyrkofullmäktige skall utses första gången, fattas beslut enligt första stycket av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer, om inte beslutanderätten i samfälligheten med stöd av förordnande enligt 1 kap. 10 § skall utövas av indelningsdelegerade.

---

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1988.

om utseende av suppleanter. Antalet skall utgöra en viss andel, dock högst hälften, av det antal platser som varje parti får i samfälligheten eller, om regeringen enligt 4 § andra stycket lagen om kyrkofullmäktigval har beslutat att valbarheten skall vara inskränkt till valkrets, i varje valkrets. Om det därvid uppkommer ett brutet tal, avrundas detta till närmast högre hela tal. *Beslutet skall fattas före utgången av april månad valåret.* Länsstyrelsen skall genast underrättas om fullmäktiges beslut.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 17 september 1987

Närvarande: statsministern Carlsson, ordförande och statsråden Feldt, Sigurdson, Gustafsson, Leijon, Hjelm-Wallén, Peterson, S. Andersson, Bodström, Göransson, Gradin, R. Carlsson, Holmberg, Wickbom, Johansson, Hulterström, Lindqvist, G. Andersson, Lönnqvist

Föredragande: statsrådet Wickbom

---

## Proposition om ändring i vallagen, m. m.

### 1 Inledning

Efter bemyndigande av regeringen tillkallade jag år 1984 en kommitté för att utreda frågor om folkstyrelsens villkor. Kommittén, som antog namnet folkstyrelsekommittén, avlämnade i februari 1987 sitt huvudbetänkande (SOU 1987:6) Folkstyrelsens villkor. (Ledamöter vid avgivandet av betänkandet: fil. dr Hilding Johansson, ordförande, riksdagsledamöterna Nils Berndtson och Anders Björck, förbundsordföranden Lars Eric Ericsson, tredje vice talmannen Bertil Fiskesjö, landshövdingen Björn Molin, riksdagsledamöterna Mona Sahlin och Olle Svensson samt partisekreteraren Bo Torsson.)

I betänkandet har kommittén behandlat vissa valfrågor. Några av de nya regler som föreslås bör för att kunna tillämpas vid 1988 års val beslutas av riksdagen under hösten 1987. Dessa förslag skall jag ta upp i det följande. Övriga valfrågor avser jag att behandla samtidigt med kommitténs förslag i övrigt.

Till protokollet i detta ärende bör som *bilaga 1* fogas kommitténs sammanfattning av betänkandet i de delar som nu behandlas och som *bilaga 2* kommitténs lagförslag i dessa delar.

Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över de remissinstanser som har yttrat sig över här behandlade förslag av kommittén bör fogas till protokollet som *bilaga 3*. En remissammanställning har gjorts inom justitiedepartementet och finns tillgänglig i ärendet (dnr 87-560).

Riksskatteverket (RSV) har sammanställt och analyserat erfarenheterna från 1985 års allmänna val. Resultatet av analysen har RSV redovisat i en promemoria den 30 juni 1986 "Erfarenheter m. m. från 1985 års allmänna val", som har överlämnats till justitiedepartementet. I promemorian har RSV lagt fram vissa förslag till förändringar av vallagstiftningen. Promemorian bör fogas till protokollet som *bilaga 4*. Sedan regeringen genom beslut den 28 augusti 1986 överlämnat vissa delar av RSV:s promemoria (avsnitt 5.1, 5.2, 5.4, 5.5 och 5.6 f.) till folkstyrelsekommittén för att beaktas i dess fortsatta arbete, har övriga förslag i promemorian remissbe-

handlats. En förteckning över remissinstanserna bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 5*. En sammanställning av remissyttrandena har upprättats inom justitiedepartementet och finns tillgänglig i ärendet (dnr 1672-86).

Jag avser att i det följande ta upp också de frågor i RSV:s promemoria som inte har behandlats av folkstyrelsekommittén. Vidare skall jag behandla framställningar från två enskilda organisationer, Unga synskadade (framställningen överlämnad av RSV) och Handikappförbundens centralkommitté.

## 2 Tillhandahållande av valsedlar m. m.

**Mitt förslag:** Bestämmelserna om att partier, som vid *det senaste* riksdagsvalet har fått minst en procent av rösterna i hela landet, skall få sina valsedlar utlagda i vallokaler, postkontor etc. skall omfatta partier som vid något av de *två senaste* riksdagsvalen har nått denna procentgräns. Motsvarande ändring skall ske vad gäller partiets rätt till kostnadsfria valsedlar. En administrativ förenkling skall göras så att kraven på förskottsbetalning för valsedlar som faller inom den kostnadsfria kvoten skall slopas.

**Folkstyrelsekommitténs förslag** överensstämmer med mitt. Förslaget rörande valsedlar som har betalats i förskott har dock lämnats av RSV.

**Remissinstanserna:** Alla remissinstanser som uttalat sig om kommittéförslaget tillstyrker detta. RSV:s förslag har inte mött någon erinran.

**Skälen för mitt förslag:** Enligt 6 kap. 9 § vallagen (1972:620; omtryckt 1985:203) skall väljarna i de lokaler där röstning äger rum ha tillgång till valsedlar som försetts med parti- och valbeteckning men som saknar kandidatnamn (s. k. partimarkerade valsedlar) för de partier som vid det senaste riksdagsvalet fått mer än en procent av rösterna i hela landet. Sådana partimarkerade valsedlar tillhandahålls genom RSV:s försorg och skall enligt 9 kap. 6 § m. fl. lagrum i vallagen finnas tillgängliga på de aktuella röstningsställena.

Förutom denna regel finns också bestämmelser i 6 kap. 5 § vallagen om att staten för partier, som är eller genom det förestående valet blir representerade i riksdagen eller som får eller vid det senaste valet fick mer än en procent av rösterna i hela landet, svarar för kostnader för blanketter till valsedlar till ett antal som motsvarar fyra gånger antalet röstberättigade i valkretsen. Valsedlar till riksdagsvalet utanför denna kostnadsfria kvot får partierna beställa på egen bekostnad.

Vid 1985 års riksdagsval gick Kristen demokratisk samling, kds, (numera Kristdemokratiska Samhällspartiet) inte fram under sin egen partibeteckning utan under den av centerpartiet registrerade beteckningen centern. Vid valet avgavs dock 5 000 röster på kds. Detta utgör inte en procent av rösterna i hela landet och kds blir därför, om partiet vid 1988 års val går

fram under sin egen partibeteckning, inte berättigat till att få sina valsedlar utlagda och inte heller till den kostnadsfria valsedelskvoten. Denna situation har hos folkstyrelsekommittén aktualiserat frågan om det finns skäl att överväga en ändring av de regler som gäller för närvarande. Nuvarande regler får ingripande konsekvenser för ett parti som vid ett val kommit över enprocentgränsen men som vid nästa val bara med någon eller några tiondels procentenheter hamnar under denna gräns. Det kan bidra till svårigheterna att återvinna ett större väljarstöd om partiet självt måste svara för kostnaderna för beställda valsedlar och om inte heller partiets valsedlar tillhandahålls i de lokaler där röstning äger rum.

Jag anser därför, i likhet med kommittén och remissinstanserna, att reglerna om tillhandahållande av valsedlar bör ändras så att de omfattar partier som vid något av de två senaste riksdagsvalen fått minst en procent av rösterna i hela landet. Mitt förslag föranleder ändringar i 6 kap. 4, 5 och 9 §§ samt 9 kap. 6 § vallagen.

Kommittén har föreslagit också andra ändringar i 6 kap. 9 § och 9 kap. 6 § vallagen, nämligen att reglerna skall ändras så att valsedlar endast skall tillhandahållas för partier som har anmält sitt deltagande i ett val. Dessa ändringar har samband med kommitténs förslag om att införa en obligatorisk förhandsanmälan av partier som vill delta i valen, vilket bl. a. förutsätter en ändring av regeringsformen. Jag avser att ta upp dessa förslag senare i enlighet med vad jag aviserade i inledningsavsnittet.

Det jag nu har talat om gäller tillhandahållandet av valsedlar för partier som deltar i riksdagsvalet. Såväl kommittén som ett par remissinstanser har gått in på motsvarande fråga beträffande partier som deltar i kommunalvalen. Jag delar den allmänna uppfattningen att det knappast är möjligt att lägga ut valsedlar för partier som deltar i kommunalvalen på t. ex. postkontoren.

Inte heller i fråga om utläggning av valsedlar i vallokalerna i den egna kommunen på själva valdagen för sådana partier som endast uppträder i kommunalvalen vill jag föreslå någon ändring av lagstiftningen. Det måste ligga i partiernas intresse att se till att väljarna erbjuds valsedlar med de kandidater partiet önskar få invalda. De valsedlar som läggs ut i vallokaler är ju utan kandidatnamn. Som regel står också partiernas valarbetare och delar ut valsedlar utanför dessa vallokaler.

I den framställning från Unga synskadade som jag nämnde inledningsvis begär organisationen att samtliga valsedlar som framställs till de allmänna valen skall försees med punktskrift. RSV har som nämnts överlämnat skrivelsen till justitiedepartementet för övervägande jämte en utredning av de tekniska och ekonomiska förutsättningarna för sådana valsedlar.

Av RSV:s utredning framgår bl. a. att valsedlar med punktskrift skulle medföra ökade problem med att trycka alla valsedlar inom föreskriven tid. Vidare beräknas kostnaden för framställning av valsedlar stiga med ca 30 % eller drygt sex miljoner kronor.

Riksdagen behandlade i december 1986 en motion vari föreslogs att frågan skulle utredas. Konstitutionsutskottet hänvisade till den då pågående utredningen hos RSV men betonade samtidigt betydelsen av att ytterligare åtgärder vidtas för att underlätta för de handikappade att utöva sin

rösträtt med bevarad valhemlighet (KU 1986/87:15 s. 19). Riksdagen förklarade motionen besvarad med vad utskottet anfört (prot. 1986/87:48 s. 4). För min del anser jag det självklart att var och en skall ha praktiska möjligheter att utöva de demokratiska rättigheter som gäller för alla människor i vårt land. Många handikappade hindras emellertid att utnyttja dessa rättigheter till följd av sin funktionsnedsättning och de brister i tillgängligheten hos olika verksamheter som de möter i samhället på grund av sitt handikapp. För att också de skall få möjlighet att utöva sina demokratiska rättigheter på samma villkor som övriga medborgare krävs därför att det genomförs olika anpassningsåtgärder på skilda områden i samhället. Det gäller förstås också i samband med val.

Jag anser följaktligen att det är ytterligt angeläget att synskadade kan delta i valen på villkor som är så lika andra personers som möjligt. I framställningen från Unga synskadade hävdas vikten av att valhemligheten skall kunna bevaras och riksdagen har nyligen understrukit vikten av denna. Jag delar detta betraktelsesätt. Man kan emellertid inte helt bortse från andra aspekter på frågan.

Enligt ett yttrande som Synskadades riksförbund har avgett till RSV skulle färre än 2 000 personer bland de ca 80 000 synskadade använda punktskrift som läsmedium. Det rör sig alltså om ett förhållandevis begränsat antal personer. Andra grupper kan ha lika berättigade krav på åtgärder i syfte att förbättra deras möjligheter att delta i valen.

Jag är visserligen medveten om att synskadade i högre grad än de flesta andra handikappade är beroende av att någon biträder dem vid själva röstningen. För flertalet synskadade finns det dock förmodligen någon anhörig eller annan närstående vilken man med fullt förtroende kan anlita som ombud vid röstningen. Den synskadade och biträdet kan också komma överens om hur de skall förfara sinsemellan vid själva röstandet så att den synskadade inte behöver avslöja sin politiska uppfattning för biträdet. Biträdet kan t. ex. lägga partiernas valsedlar i en viss ordning som den synskadade och biträdet kommer överens om och sedan låta den synskadade på egen hand klara av själva röstningsproceduren. Andra arrangemang kan också tänkas.

Enligt min mening är det en naturlig uppgift för RSV att inom ramen för sin information inför valen lämna råd till de synskadade hur de kan förfara för att kunna delta i valen på så lika villkor som möjligt som gäller andra personer. Jag förutsätter därför att RSV ägnar frågan fortsatt uppmärksamhet och vidtar lämpliga åtgärder.

Med hänsyn till vad jag här har anfört anser jag att det inte finns tillräckliga skäl att nu lägga fram ett förslag om en lagregel i fråga om valsedlar med punktskrift. Jag är emellertid beredd att ta upp denna fråga till ny behandling om det skulle visa sig behövt.

Jag vill i detta sammanhang till slut ta upp en annan fråga som gäller valsedlar och som RSV har aktualiserat i sin promemoria. RSV föreslår (avsnitt 5.6 c) att man skall slopa kravet på att betalning skall erläggas i förskott för valsedlar som beställs för sent, även om valsedlarna är inom den kostnadsfria kvoten. Bestämmelsen innebär visserligen en press på partierna att komma in med beställningar av valsedlar i tid. Men den

medför också mycket administrativt merarbete för RSV, eftersom partierna har rätt att få tillbaka vad de har lagt ut för beställda valsedlar inom den kostnadsfria kvoten.

Jag delar RSV:s bedömning, vilken remissinstanserna har instämt i, att denna bestämmelse inte längre bör vara kvar. Verket behöver då inte längre hålla på med återbetalning i efterhand för valsedlar inom den kostnadsfria kvoten vilka har betalats i förskott. Förslaget om en sådan administrativ förenkling föranleder ändring av 6 kap. 8 § vallagen.

### 3 Brevröstning i Förbundsrepubliken Tyskland

**Mitt förslag:** Vid 1988 års val till riksdagen och till landsting och kommunfullmäktige samt vid extra val och folkomröstning som infaller under valperioden får röstberättigade som vistas i Förbundsrepubliken Tyskland rösta genom att därifrån sända sina valsedlar till valnämnden med posten (brevröstning). Brevröstningen skall gå till på samma sätt som vid valen åren 1982 och 1985.

**Folkstyrelsekommitténs förslag** överensstämmer med mitt.

**Remissinstanserna:** Förslaget lämnas utan erinran av de remissinstanser som har uttalat sig i denna del.

**Skälen för mitt förslag:** Röstberättigade som vistas utomlands har sedan lång tid tillbaka kunnat utöva sin rösträtt vid allmänna val genom att rösta på svenska beskickningar och konsulat. Inför 1982 års val visade det sig dock att Förbundsrepubliken Tyskland inte längre godtog att någon röstmottagning ägde rum vid de svenska utlandsmyndigheterna i landet. Som en försöksverksamhet beslöt därför riksdagen att väljare som vistas i Förbundsrepubliken skulle få rösta genom att därifrån sända sina valsedlar till Sverige med posten (prop. 1981/82:224, KU 37, rskr. 384, SFS 1982:414). En särskild lag om försöksverksamhet med brevröstning i Förbundsrepubliken Tyskland trädde i kraft den 1 juli 1982 och gällde intill utgången av det året. Till 1985 års val beslöt riksdagen att förfarandet med brevröstning i Förbundsrepubliken skulle komma till användning även vid dessa val (prop. 1984/85:119, KU 28, rskr. 210, SFS 1985:205). På samma sätt som år 1982 gällde 1985 års lag om brevröstning i Förbundsrepubliken Tyskland endast det årets val till riksdagen, landsting och kommunfullmäktige. Lagen upphörde att gälla vid utgången av år 1985.

Förbundsrepubliken Tyskland har inte ändrat standpunkt när det gäller frågan om röstning på ambassader och konsulat i landet. Jag delar därför kommitténs och remissinstansernas uppfattning att brevröstningsförfarandet bör tillämpas också vid 1988 års val såvitt gäller dem som vistas i Förbundsrepubliken. Jag är ense med kommittén också om att en lagstiftning härom bör betraktas som ett fortsatt provisorium.

Enligt min mening är det viktigt att man gör så få undantag som möjligt från den i Sverige gällande huvudregeln, att rösträtten utövas genom

personlig inställelse, så att man kan upprätthålla de krav på tillförlitlighet som ställs på förfarandet vid valen. Önskemålet att minimera antalet underkända röster måste dock alltid vägas mot strävandena att bereda alla kategorier av röstberättigade praktiska möjligheter att delta i allmänna val. Brevröstning bör, vilket jag anförde också i prop. 1984/85:119 (s. 27), komma till användning bara i sådana fall då det visar sig att röstning inte på vanligt sätt kan genomföras vid svenska utlandsmyndigheter i något visst land.

Ett skäl för att inte acceptera brevrostningsförfarandet som ett permanent inslag i valordningen i vårt land är det förhållandevis stora antal röster som inte kan godkännas.

RSV konstaterar i sin promemoria om erfarenheterna av 1985 års val att andelen underkända brevrouster visserligen minskat från elva procent vid 1982 års val till åtta procent vid 1985 års val, men att andelen underkända brevrouster fortfarande är otillfredsställande stor. Den typ av fel som det här är fråga om är sådana som vid andra former av röstning kan rättas till innan rösten tas emot av valförrättaren eller röstmottagaren. Jag utgår från att RSV söker vidta de åtgärder som är möjliga för att ytterligare få ner andelen underkända röster.

Som jag nämnde inledningsvis har de särskilda lagarna åren 1982 och 1985 endast gällt de allmänna valen de åren. Jag delar kommitténs uppfattning att en ny lag om brevrostning i Förbundsrepubliken Tyskland bör gälla inte bara 1988 års allmänna val utan också hela (den ordinarie) valperioden så att brevrostning kan tillämpas också vid extra val till riksdagen och folkomröstningar för den händelse sådana skulle äga rum under perioden.

Mitt förslag är således att en ny särskild lag stiftas inför 1988 års val med regler motsvarande dem enligt 1985 års lagstiftning men gällande också extra val och folkomröstningar under valperioden.

## 4 Omval i vissa särskilda fall

**Mitt förslag:** Om mindre än hälften av det bestämda antalet fullmäktige har blivit utsedda vid kommunalval, skall länsstyrelsen anmäla detta till valprovsningsnämnden. Efter en sådan anmälan skall valprovsningsnämnden besluta att valet skall göras om.

**Riksskatteverkets förslag** överensstämmer i sak med mitt förslag.

**Remissinstanserna:** Majoriteten av remissinstanserna tillstyrker förslaget. En länsstyrelse anser att länsstyrelsen skall besluta om nytt val. Valprovsningsnämnden ifrågasätter om inte utformningen av regeln bör övervägas närmare.

**Skälen för mitt förslag:** Vid 1985 års kyrkofullmäktigval kunde fullmäktige inte utses i en församling (Sättna i Västernorrlands län) eftersom samtliga avlämnade valsedlar var ogiltiga därför att de saknade partibeteckning.

Eftersom vallagstiftningen inte medgav att valet gjordes om, beslutade riksdagen (prop. 1985/86:88, KU 14, rskr. 108, SFS 1986:74) en tidsbegränsad lag med de behövliga föreskrifterna för att ett nytt val av kyrkofullmäktige skulle kunna hållas. Lagen gäller till utgången av år 1988. I propositionen anfördes att frågan om att införa permanenta regler för situationer av detta slag skulle övervägas närmare i samband med behandlingen av RSV:s promemoria (a. prop. s. 3).

I likhet med RSV och remissinstanserna har jag uppfattningen att bestämmelserna i den tidsbegränsade lagen bör permanentas och omfatta också kommunfullmäktige och landsting. Något behov av en motsvarande regel för riksdagsvalen kan inte anses finnas. Den nya regleringen bör ersätta den nuvarande tidsbegränsade fr. o. m. år 1988.

Med anledning bl. a. av valprovsningsnämndens remissyttrande har jag övervägt om någon annan lösning skulle vara att föredra.

I vallagen fanns det tidigare en bestämmelse i 14 kap. 21 § om kompletteringsval i sådana fall då det föreskrivna antalet fullmäktige inte blev utsedda vid ett val. Genom lagändring den 1 juli 1982 (SFS 1982:411) upphävdes dock denna regel. I den proposition 1981/82:222 där denna ändring föreslogs anförde föredragande statsrådet (s. 14 ff.) att lagändringen skedde som ett led i strävandena att förenkla reglerna om mandatfördelningen i olika kommunala val och göra dem mer enhetliga och att de sakliga ändringar som förslaget innebar tog sikte på situationer som var mycket ovanliga.

Möjligheten att göra om ett val får emellertid inte vara alltför vidsträckt, utan bör begränsas till situationer där det verkligen får anses finnas ett oundgängligt behov av en regel om nytt val. Jag anser det därför inte vara lämpligt att gå tillbaka till den gamla regeln.

Valprovsningsnämnden har i sitt remissyttrande påtalat att nackdelen med en reglering som den provisoriska är att den inte hindrar att platserna utses genom en enda godkänd valsedel, om bara antalet kandidater på denna är tillräckligt stort. Nämnden för därför fram tanken att ett nytt val skall kunna ske så snart mer än hälften av valsedlarna är ogiltiga. Förebilden för en sådan regel finns enligt vad nämnden påpekar i 25 § i 1866 års riksdagsordning.

Jag har viss förståelse för valprovsningsnämndens synpunkter. Frågan om det skall finnas en viss andel godkända valsedlar i ett val för att detta skall anses tillräckligt representativt för att gälla är dock en betydligt större fråga än den som nu behöver få sin lösning. Jag är inte övertygad om att den gamla regeln för riksdagsval bör få en motsvarighet t. ex. för de kyrkliga valen. Mitt förslag att omval skall ske, om det inte går att utse ens hälften av det föreskrivna antalet platser i fullmäktige föranleds av behovet av att tillräckligt många mandat blir utsedda så att fullmäktige kan fungera tillfredsställande under valperioden. Jag är därför inte beredd att förorda en regel av det slag valprovsningsnämnden har aktualiserat.

Beträffande frågan om vem som har att besluta om nytt val föreslår jag att länsstyrelsen, som är sammanräkningsmyndighet och som således är den myndighet som först upptäcker att inte alla platser i fullmäktige har kunnat bli utsedda, skall anmäla behovet av omval hos valprovsningsnämnden.

den, som sedan beslutar om omvalet. En sådan ordning ansluter väl till ordningen att nämnden beslutar om omval efter överklagande på grund av något fel vid valförrättningen.

Mitt förslag föranleder dels en ny paragraf (21 §) i 14 kap. vallagen, dels en ändring i 15 kap. 7 § samma lag. En hänvisning till den nya bestämmelsen i 14 kap. vallagen bör göras i 43 § lagen (1972:794) om kyrkofullmäktigval (omtryckt 1985:294). Genom denna hänvisning samt en motsvarande hänvisning i 51 § lagen om kyrkofullmäktigval till 15 kap. 7 § vallagen blir de nya reglerna också tillämpliga vid dessa val.

Slutligen vill jag ta upp den av RSV väckta frågan om inte – för det fall att valet av fullmäktige måste göras om – fullmäktige för den föregående valperioden skall ges förlängt förordnande till dess att nya fullmäktige utsetts. Denna fråga bör övervägas närmare. Enligt min mening måste man dock redan nu säkerställa att det finns fullmäktige som kan besluta i olika frågor. Efter samråd med chefen för civildepartementet förordar jag därför en provisorisk lösning.

Jag föreslår att i sådana fall där länsstyrelsen har anmält att ett nytt val skall ske tjänstgöringstiden för fullmäktige för föregående valperiod automatiskt skall anses förlängd till dess omval har skett och ny fullmäktige har utsetts. Motsvarande ordning bör gälla även för andra fall då valprovsningsnämnden har upphävt ett kommunalt val i dess helhet och förordnat om omval. Förslaget föranleder en ändring i 2 kap. 6 § kommunallagen (1977:179; 2 kap. 6 § ändrad 1979:414). Den slutliga utformningen av regeln får övervägas närmare i samband med att ett förslag om en ny kommunallag kommer att behandlas. Ett sådant förslag bereds för närvarande inom regeringskansliet men väntas inte bli färdigt i sådan tid att en ny lag kan träda i kraft tillräckligt tidigt för att en provisorisk lösning skall kunna undvaras.

Beträffande den kyrkokommunala sektorn bör en motsvarande ändring till den som här har föreslagits i kommunallagen göras i 2 kap. 6 § lagen (1982:1052) om församlingar och kyrkliga samfundigheter. Utformningen av bestämmelsen bör övervägas på nytt i samband med det förslag till en ny församlingslag som för närvarande bereds inom regeringskansliet. Denna lag beräknas kunna träda i kraft den 1 januari 1989.

## 5 Vissa andra frågor

### 5.1 Användningen av valkuvert

RSV tar i sin promemoria (avsnitt 5.3) upp frågan om användningen av valkuvert och anför som sin mening att den bör utredas förutsättningslöst. Denna uppfattning delas av de remissinstanser som har uttalat sig om den.

För min del anser jag att det är naturligt att RSV återkommer till frågan i samband med att verket redovisar erfarenheterna från 1988 års val på samma sätt som skett efter de senaste valen. Jag utgår från att RSV därvid lägger fram de förslag som kan anses befogade.

Enligt RSV:s promemoria (avsnitt 5.6, ingressen) och flera remissinstanser bör en redaktionell översyn göras av vallagstiftningen. Endast någon remissinstans är tveksam till en sådan översyn.

Också jag anser att det kan anses befogat att vallagstiftningen ses över sedan den nu varit i kraft i 15 år och ändrats ett stort antal gånger. En sådan översyn bör avse sådana redaktionella och andra frågor som är av lagteknisk natur. Översynen bör kunna göras utan parlamentarisk medverkan, och arbetet bör vara avslutat i god tid före 1991 års val. Vissa redaktionella ändringar bör dock göras redan nu.

I enlighet med den terminologi som används i den nya förvaltningslagen (1986:223) bör begreppet *besvär* bytas ut mot överklagande (jfr prop. 1985/86:80 s. 55 och prop. 1986/87:39 s. 60). På motsvarande sätt bör tillkomsten av *länskattemyndigheterna* föranleda vissa följdändringar i 4 kap. 2 och 11 §§ vallagen och 8 § lagen om kyrkofullmäktigval. Som förordats av RSV bör vidare termerna *postanstalt* och *ytterkuvert* ersättas av postkontor resp. fönsterkuvert. Även vissa andra smärre redaktionella jämkningar av lagtexten bör ske.

## 5.3 Vilken myndighet skall bestämma dag för partiellt omval?

RSV föreslår i sin promemoria (avsnitt 5.6 a) att verket – och inte som nu länsstyrelsen – skall bestämma dag för omval av fullmäktige i de beslutande kommunala församlingarna, när omvalet inte avser hela landet. Förslaget har inte mött några invändningar vid remissbehandlingen.

Också jag ansluter mig till förslaget. För den händelse att flera kommunala omval skall äga rum kan det givetvis ofta vara angeläget att en samordning sker genom centrala valmyndigheten, dvs. RSV. Verket bör då samråda med berörda länsstyrelser. I praktiken är den ordning jag här förordar den som tillämpas redan nu. Ändringar bör följaktligen göras i 1 kap. 3 § vallagen och 3 § lagen om kyrkofullmäktigval.

## 5.4 Identifiering av kandidater på valsedlar

Enligt RSV:s promemoria (avsnitt 5.6 b) bör personnummer inte längre användas som primär identifieringsuppgift för kandidater som tas upp på valsedlar (se 6 kap. 2 § tredje stycket vallagen och 10 § lagen om kyrkofullmäktigval). Förslaget tillstyrks av de remissinstanser som yttrar sig på denna punkt.

I likhet med RSV och remissinstanserna anser jag att personnummeranvändningen bör begränsas i detta sammanhang (jfr dir. 1984:27 till data- och offentlighetskommittén, Ju 1984:06). I vallagstiftningen bör därför inte personnummer nämnas särskilt som identifieringsuppgift för kandidater.

Enligt 10 kap. 8 § vallagen skall en röstmottagare på en utlandsmyndighet på en särskild förteckning anteckna dels väljarens namn, dels den valnämnd till vilken ytterkuvertet skall sändas. Bestämmelsen är till följd av 10 kap. 14 § tillämplig också vid röstning på fartyg.

I RSV:s promemoria (avsnitt 5.6 d) förordas att bestämmelsen upphävs eftersom den saknar praktisk betydelse. Fönsterkuverten skall nämligen sändas till RSV som sedan skickar dem vidare till resp. valnämnd. Om den som röstar har röstkort, har det placerats så att RSV kan läsa av uppgiften om valnämnd genom fönsterkuvertet. För den som saknar röstkort finns i stället ett adresskort i fönsterkuvertet, som RSV utnyttjar när verket enligt bestämmelserna i 10 kap. 11 § skall avgöra till vilken valnämnd kuvertet skall skickas (jfr 10 kap. 15 §). Någon invändning mot RSV:s förslag har inte gjorts under remissbehandlingen. Jag instämmer i förslaget, vilket bör föranleda en följdändring i 11 kap. 8 § vallagen.

## 5.6 Granskningen av valkuvert

RSV förordar i sin promemoria (avsnitt 5.6 e) att det uttryckligen skall anges i 13 kap. 4 § vallagen att man vid den preliminära rösträkningen skall kontrollera att ytterkuvert innehåller bara ett valkuvert för varje val. Så sker redan i praktiken.

Mot detta förslag, som har lämnats utan erinran vid remissbehandlingen, har jag inget att invända. Jag förordar därför att vallagen kompletteras på denna punkt.

## 5.7 Rättelse av personförväxling

RSV föreslår i sin promemoria (avsnitt 5.6 h) en utvidgning av valprövningsnämndens rättelsemöjligheter i fall där personförväxling har ägt rum till följd av att ett parti på ett valsedelsskript av misstag lämnat felaktiga uppgifter om t. ex. en kandidats personnummer. Valprövningsnämnden uttalar i sitt remissyttrande att det inte föreligger något verkligt behov av att utvidga de nuvarande möjligheterna till rättelse. Inte heller jag anser att det finns tillräckliga skäl för en sådan ändring.

## 5.8 Anmälan av beslut om suppleanter

I sin promemoria föreslår RSV (avsnitt 5.6 i) att beslut av fullmäktige i kommuner, landstingskommuner och kyrkliga kommuner om ändring av antalet suppleanter skall fattas inom samma tidsfrist som gäller för motsvarande beslut angående fullmäktige. Remissinstanserna delar denna uppfattning, som också jag instämmer i. De ändringar som bör göras avser 2 kap. 2 § kommunallagen samt 2 kap. 2 och 32 §§ lagen om församlingar och kyrkliga samfundigheter. Motsvarande förslag har lagts fram i regeringens skrivelse 1987:1 till kyrkomötet om ny organisation på lokal- och stiftsplanet i svenska kyrkan, m. m. (s. 347).

Enligt huvudregeln i 4 § andra stycket lagen om kyrkofullmäktigval skall en församling utgöra en valkrets vid val av fullmäktige i en kyrklig samfällighet i vilken församlingen ingår. Valbarheten är dock inte begränsad till valkretsen. Alla eller vissa församlingar i samfälligheten kan emellertid utgöra en valkrets enligt särskilt beslut. I så fall kan bestämmas att valbarheten vid fullmäktigvalen skall vara inskränkt till valkretsen.

Detta gäller i fråga om val av såväl fullmäktige som de suppleanter som skall finnas enligt 2 kap. 32 § lagen om församlingar och kyrkliga samfälligheter. Det är fullmäktige som bestämmer det antal suppleanter som skall utses enligt 43 § lagen om kyrkofullmäktigval. Antalet skall vara en viss andel (högst hälften) av det antal platser som varje parti får i samfälligheten eller, om valbarheten är inskränkt till valkrets, i varje valkrets.

Dessa bestämmelser kan tolkas så att det är möjligt för fullmäktige i en samfällighet att bestämma suppleantkvoten olika i valkretsarna, när valbarheten är inskränkt till dessa. Detta går mindre väl ihop med reglerna i 14 kap. 19 § vallagen, vilka enligt 43 § lagen om kyrkofullmäktigval skall tillämpas vid suppleantvalet. Dessa regler avser inte val med sådan inskränkt valbarhet.

Mot denna bakgrund förordar RSV i sin promemoria (avsnitt 5.6 j) att man utesluter möjligheten att besluta om olika andelar suppleanter i valkretsarna i en samfällighet med inskränkt valbarhet. Enligt uppgift från verket förekommer det aldrig eller mycket sällan att samfälligheter beslutar om sådana olika kvotdelar, men ibland aktualiseras ändå frågan inför valen.

Remissinstanserna har inte haft någon invändning mot RSV:s uppfattning.

För min del anser jag att den nu behandlade frågan om olika kvotdelar suppleanter när valbarheten är inskränkt till valkretsarna, kräver ytterligare överväganden. Dessa bör ske inom ramen för den översyn av vallagstiftningen som jag har aviserat i avsnitt 5.2. Jag vill därför inte nu föreslå någon sådan lagändring som RSV förordar.

## 5.10 Informationen till utlandssvenskarna

RSV tar i sin promemoria (avsnitt 3.4) upp den kritik som har riktats mot främst verket för bristande information om utlandssvenskars rösträtt i bl. a. Norge. RSV uppger att verket redan har ett samarbete med centrala folkbokföringsmyndigheten i Finland så att svenska ambassaden i Helsingfors får adresser till alla svenska medborgare över 18 år, till vilka man skickar valinformation i form av ansökningsblanketter om upptagande i särskild röstlängd.

Enligt uppgift från RSV planerar verket att inför 1988 års val söka samarbete med även de norska och danska folkbokföringsmyndigheterna för att nå alla utlandssvenskar i Norge och Danmark med samma direkta valinformation.

## 5.11 Handikappanpassade vallokaler

I den i inledningen nämnda framställningen från Handikappförbundens centralkommitté begärs lagstiftning om att landets samtliga vallokaler skall göras tillgängliga för människor med funktionsnedsättningar.

I 9 kap. 6 § vallagen föreskrivs att kommunen skall tillhandahålla lämpliga vallokaler. Det finns dock ingen föreskrift om hur vallokalen skall vara utformad. Jag vill emellertid påpeka att det i RSV:s handledning för 1985 års val (Del 7 Valnämndens förberedelser) särskilt framhålls att vallokaler om möjligt bör förläggas till byggnader som är så utformade att handikappade personers möjligheter att rösta underlättas. Jag har inhämtat att motsvarande rekommendation avses bli gjord inför 1988 års val.

Det är naturligtvis ytterst angeläget att vallokalerna i görligaste mån är handikappanpassade. Jag är emellertid medveten om att det inte inom alla valdistrikt finns tillräckligt många lämpliga sådana lokaler att tillgå. I dagens läge används ofta skolbyggnader som inte alltid uppfyller kravet på handikappanpassade offentliga byggnader. Jag vill dock betona vikten av att valnämnderna bemödar sig om att se till att de lokaler som används för val så långt möjligt är handikappanpassade. I den mån sådana vallokaler inte finns att tillgå bör naturligt valnämnden göra sitt bästa för att finna vallokaler som ändå är så lättillgängliga som möjligt för handikappade väljare.

Avslutningsvis vill jag också erinra om att frågan tidigare varit aktuell bl. a. i riksdagen (se KU 1983/84:11 s. 5 f., 15) utan att riksdagen ansett något särskilt initiativ från riksdagens sida vara behövligt.

## 6 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i vallagen (1972:620),
2. lag om ändring i lagen (1972:794) om kyrkofullmäktigval,
3. lag om brevröstning i Förbundsrepubliken Tyskland,
4. lag om ändring i kommunallagen (1977:179),
5. lag om ändring i lagen (1982:1052) om församlingar och kyrkliga samfälligheter.

Förslagen under 4 och 5 har upprättats efter samråd med chefen för civildepartementet.

## 7 Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att anta förslagen.

## 8 Beslut

Prop. 1987/88:21

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta de lagförslag som föredraganden har lagt fram.

## Utdrag ur folkstyrelsekommitténs sammanfattning av betänkandet (SOU 1987:6) Folkstyrelsens villkor (betänkandet s. 15)

-----

Reglerna om utläggning av partimarkerade valsedlar i vallokalerna föreslås ändrade så att sådana valsedlar skall läggas ut för de partier som anmält sitt deltagande i valet och som vid något av de två senaste riksdagsvalen erhållit minst en procent av rösterna i hela riket. Enligt nuvarande regler sker sådan utläggning för samtliga partier som vid det senaste riksdagsvalet uppnådde detta röstetal.

-----

Kommittén diskuterar också väljarnas möjligheter till förtidsröstning, dvs. poströstningen, röstningen hos utlandsmyndigheter och på fartyg samt den brevröstning som vid valen 1982 och 1985 kunnat ske från Förbundsrepubliken Tyskland. Några andra förslag till förändrad lagstiftning än de som föranleds av det snabbare förfarandet vid extra val läggs dock inte fram.

-----

## Folkstyrelsekommitténs lagförslag

## Förslag till

## Lag om ändring i vallagen (1972:620)

Härigenom föreskrivs i fråga om vallagen (1972:620)<sup>1</sup> — — —

dels att — — — 6 kap. 4, 5 och 9 §§ samt 9 kap. 6 § — — — skall ha följande lydelse, — — —.

## Nuvarande lydelse

## Föreslagen lydelse

## 6 kap.

## 4 §

Efter beställning av parti, som är representerat i den församling valet gäller eller, i fråga om val till riksdagen, vid det senaste valet har fått mer än en procent av rösterna i hela landet, tillhandahåller centrala valmyndigheten partiet blanketter till valsedlar till det antal partiet önskar.

Göres beställning av annat parti än som anges i första stycket eller av annan än den som är behörig företrädare för partiet tillhandahåller centrala valmyndigheten blanketter till valsedlar endast om beställaren betalar blanketterna i förskott.

Efter beställning av ett parti, som är representerat i den församling valet gäller eller, i fråga om val till riksdagen, vid något av de två senaste valen har fått mer än en procent av rösterna i hela landet, tillhandahåller centrala valmyndigheten partiet blanketter till valsedlar till det antal partiet önskar.

Görs beställning av något annat parti än som anges i första stycket eller av annan än den som är behörig företrädare för partiet tillhandahåller centrala valmyndigheten blanketter till valsedlar endast om beställaren betalar blanketterna i förskott.

## 5 §

I fråga om parti, som deltagar i riksdagsval och som vid det senaste riksdagsvalet fått eller vid det förestående valet får mer än en procent av rösterna i hela landet, svarar statsverket för kostnaden för blanketter till valsedlar till ett antal som motsvarar fyra gånger antalet röstberättigade i valkretsen. Vad som sagts nu gäller även parti som utan att ha uppnått den angivna röstandelen är eller genom det förestående valet blir representerat i riksdagen.

I fråga om parti, som deltagar i val av landstingsledamöter eller

I fråga om parti, som deltar i riksdagsval och som vid något av de två senaste riksdagsvalen fått eller vid det förestående valet får mer än en procent av rösterna i hela landet, svarar statsverket för kostnaden för blanketter till valsedlar till ett antal som motsvarar fyra gånger antalet röstberättigade i valkretsen. Vad som sagts nu gäller även partier som utan att ha uppnått den angivna röstandelen är eller genom det förestående valet blir representerade i riksdagen.

I fråga om partier, som deltar i val av landstingsledamöter eller

<sup>1</sup> Lagen omtryckt 1985:203.

kommunfullmäktige och som är eller genom det förestående valet blir *representerat* i den församling valet gäller, svarar statsverket för kostnaden för blanketter till valsedlar till ett antal som motsvarar fyra gånger antalet röstberättigade i valet.

kommunfullmäktige och som är eller genom det förestående valet blir *representerade* i den församling valet gäller, svarar statsverket för kostnaden för blanketter till valsedlar till ett antal som motsvarar fyra gånger antalet röstberättigade i valet.

Vid tillämpning av första och andra styckena beräknas antalet röstberättigade på grundval av stommarna till mantalslängderna för året.

## 9 §

I *lokal* där röstning äger rum skall väljarna för varje val ha tillgång till

1. valsedlar som försetts med parti- och valbeteckning för *parti* som vid *det* senaste *riksdagsvalet* fått mer än en procent av rösterna i hela landet (partimarkerade valsedlar) samt

2. blanketter till valsedlar.

Lantbrevbärare som *mottager* valsedelsförsändelser bör medföra partimarkerade valsedlar och valse-  
delsblanketter enligt första stycket.

Partimarkerade valsedlar och valse-  
delsblanketter enligt första stycket *tillhandahålles* genom centrala valmyndighetens försorg.

I *lokaler* där röstning äger rum skall väljarna för varje val ha tillgång till

1. valsedlar som försetts med parti- och valbeteckning för *de partier som anmält sitt deltagande i valen och som vid något av de två senaste riksdagsvalen* fått mer än en procent av rösterna i hela landet (partimarkerade valsedlar) samt

2. blanketter till valsedlar.

Lantbrevbärare som *mottar* valsedelsförsändelser bör medföra partimarkerade valsedlar och valse-  
delsblanketter enligt första stycket.

Partimarkerade valsedlar och valse-  
delsblanketter enligt första stycket *tillhandahålls* genom centrala valmyndighetens försorg.

## 9 kap.

## 6 §

Kommunen skall tillhandahålla lämpliga vallokaler. I anslutning till vallokalen eller i denna skall anordnas lämplig plats där de partier som *deltager* i valen kan lägga ut sina valsedlar. Valförrättaren skall tillse att väljarna där har tillgång till blanketter för valsedlar och partimarkerade valsedlar för *parti* som fått mer än en procent av rösterna i hela landet.

Kommunen skall tillhandahålla lämpliga vallokaler. I anslutning till vallokalen eller i denna skall anordnas lämplig plats där de partier som *deltar* i valen kan lägga ut sina valsedlar. Valförrättaren skall tillse att väljarna där har tillgång till blanketter för valsedlar och partimarkerade valsedlar för *de partier som anmält sitt deltagande i valen och som vid något av de två senaste riksdagsvalen* fått mer än en procent av rösterna i hela landet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1989.

## Förteckning över remissinstanser som yttrat sig över folkstyrelsekommitténs betänkande (SOU 1987:6) Folkstyrelsens villkor, såvitt avser frågorna om utläggning av valsedlar och brevröstning

Remissyttranden har avgetts av kammarrätten i Göteborg, postverket, riksskatteverket, juridiska fakultetsnämnderna vid Stockholms och Lunds universitet, länsstyrelserna i Stockholms, Kalmar, Skaraborgs och Väster-norrlands län, Landstingsförbundet, Stockholms, Enköpings, Tierps, Norrköpings, Gotlands, Malmös, Höganäs, Falkenbergs och Sundsvalls kommuner, Gävleborgs läns och Norrbottens läns landsting samt Utlands-svenskarnas förening.

## RIKSSKATTEVERKET PROMEMORIA

Valsektionen

1986-06-30

## Erfarenheter m. m. från 1985 års allmänna val

## Innehållsförteckning

1	Inledning .....	
1	Förändringar till 1985 års val .....	
3	Speciella frågor vid 1985 års val .....	
3.1	Valsamverkan .....	
3.2	Möjligheten att utnyttja annans partibeteckning vid beställning av valsedlar .....	
3.3	Ansökningsförfarande vid registrering av partibeteckning .....	
3.4	Information till utlandssvenskar i bl. a. Norge .....	
4	Uppföljning av 1985 års val .....	
4.1	Granskning av underkända förtidsröster .....	
4.1.1	Förtidsröster vid riksdags-, landstings- och kommunfullmäktigval .....	
4.1.2	Brevröster .....	
4.1.3	Förtidsröster vid kyrkofullmäktigval .....	
4.2	Sammanfattning av synpunkter och förslag .....	
5	Förslag till förändringar till 1988 års val .....	
5.1	Den fria nomineringsrätten och begreppet "parti" .....	
5.2	Registrering av partibeteckning och anmälan av kandidater .....	
5.3	Valkuvert .....	
5.4	Förtidsröstning .....	
5.4.1	Poströstning .....	
5.4.2	Brevröstning .....	
5.5	Kyrkofullmäktigval .....	
5.6	Övrigt .....	
6	Statistik .....	

## 1 Inledning

Riksskatteverket (RSV) har efter de senaste valen till justitiedepartementet redovisat sina erfarenheter och lämnat förslag till förändringar i syfte att förenkla vissa förfaranden och också att minska kostnaderna.

I denna promemoria kommer RSV att beskriva de administrativa och valtekniska problem som uppmärksammats vid 1985 års val och i vissa avseenden föreslå förändringar. Synpunkter och förslag som är av allmän betydelse och/eller framförda av flera valmyndigheter/valintressenter och vars huvudsyften RSV delar utan att lägga några egna förslag kommer att redovisas under rubriken 4.2 Sammanfattning av synpunkter och förslag.

I övrigt diskuteras inom RSV vissa frågor kring den slutliga sammanräk-

ningen t. ex. villkoren för valbarhet och reglerna för att utse suppleanter vid kyrkofullmäktigval. RSV avser att eventuellt senare återkomma med en redovisning rörande dessa frågor.

Inför kyrkomötesvalen 1985/86 fick RSV i egenskap av central valmyndighet uppdrag av regeringen att ställa sin sakkunskap till förfogande. RSV avser att till civildepartementet lämna synpunkter på den i detta sammanhang tillämpliga vallagstiftningen, något som beräknas kunna ske under hösten 1986.

## 2 Förändringar till 1985 års val

Några av de synpunkter som behandlades i RSVs promemoria efter 1982 års allmänna val föranledde ändringar i vallagstiftningen med giltighet fr. o. m. 1985 års val. Genom ett tillägg i länsstyrelseinstruktionen fick länsstyrelserna vid 1985 års val även formellt det regionala ansvaret för allmänna val. I anslutning härtill ändrades RSV uppläggningsen av sin valutbildning gentemot länsstyrelserna.

De viktigaste ändringarna i lagstiftningen till 1985 års val var följande:

- RSV skulle kostnadsfritt tillhandahålla valsedlar för riksdagsvalet för parti som fått mer än en procent av rösterna i hela riket
- partiernas kostnadsfria andel valsedlar minskades
- torsdagen före valdagen var sista dag för poströstning vid kyrkofullmäktigval.

Ändringen i 6 kap. 5 § vallagen innebar att RSV vid 1985 års riksdagsval skulle tillhandahålla valsedlar kostnadsfritt förutom för de fem riksdagspartierna även för Kristen Demokratisk Samling (KDS) och Miljöpartiet De Gröna. Samtidigt minskades den kostnadsfria kvoten valsedlar från fem till fyra gånger antalet röstberättigade.

Enligt RSVs beräkningar i promemorian efter 1982 års val skulle endast ändringen av andelen kostnadsfria valsedlar innebära en kostnadsbesparing för statsverket på 2,3 miljoner kronor. Den preliminära beräkningen efter 1985 års val visar att besparingen på valsedelskostnaderna troligen stannar vid drygt 1 miljon kronor.

Ändringen i 30 § lagen om kyrkofullmäktigval av poströstningsperiodens längd vid 1985 års kyrkofullmäktigval innebar att torsdagen före valdagen var sista dag för väljaren att poströsta. Detta innebar att samtliga poströster kunde behandlas av valförrättarna vid den preliminära rösträkningen. Detta betydde i sin tur att valnämnden inte behövde ha någon preliminär rösträkning.

## 3 Speciella frågor vid 1985 års val

Vid 1985 års allmänna val har fyra frågor väckt särskilt stor uppmärksamhet nämligen

- valsamverkan mellan Centerpartiet och Kristen Demokratisk Samling (KDS)

- möjligheten att utnyttja annans partibeteckning vid beställning av valsedlar
- ansökningsförfarandet vid registrering av partibeteckning
- information till utlandssvenskar i Norge om upptagande i särskild röstlängd.

### 3.1 Valsamverkan

Med anledning av den valsamverkan som förekom vid 1985 års val mellan Centerpartiet och Kristen Demokratisk Samling (KDS) begärde partiet Kristen Demokratisk Samling (KDS) att RSV inte skulle tillhandahålla partimarkerade valsedlar för partiet i riksdagsvalet i vallokal, på postkontor, hos utlandsmyndigheter och på fartyg. RSVs beslut att valsedlarna skulle läggas ut enligt 6 kap. 9 § vallagen blev föremål för prövning hos valprövningsnämnden och därefter hos regeringsrätten.

Valprövningsnämnden anförde i sitt beslut att RSV lagligen inte kunnat bifalla framställningen. Den aktuella frågeställningen har inte berörts i förarbetena till vallagen. Den pressdebatt som fördes i samband med besluten visade att tillämpningen av bestämmelserna fick konsekvenser som starkt ifrågasattes.

Kristen Demokratisk Samling (KDS) som sålunda inte "ställde upp" i riksdagsvalet under sin egen partibeteckning fick alltså genom RSVs försorg valsedlar utlagda i lokaler där röstning ägde rum. Partibeteckningen Kristen Demokratisk Samling (KDS) erhöll i riksdagsvalet 1985 exakt 5 000 röster. Eftersom partiet fick mindre än en procent av rösterna i hela riket kommer RSV följaktligen inte att till 1988 års val tillhandahålla partimarkerade valsedlar för riksdagsvalet och därmed inte heller för landstings- och kommunfullmäktigvalen.

Före valet fick RSV och länsstyrelserna många förfrågningar om hur valsedlar med partibeteckningarna Centern, Centerpartiet och Kristen Demokratisk Samling (KDS) skulle sorteras vid den slutliga sammanräkningen. Eftersom förhandsbesked inte kan ges i sådana frågor uppstod tveksamheter, som tyvärr slutligen måste medföra osäkerhet hos väljarna.

Vid sammanräkningen gjorde länsstyrelserna den bedömningen att valsedlar med beteckningen Centerpartiet skulle läggas samman med gruppen Centern, medan valsedlarna med beteckningen Kristen Demokratisk Samling (KDS) skulle utgöra en egen grupp. Några formella besvär över dessa bedömningar anfördes inte. Två av de besvärsgörarna som prövades av valprövningsnämnden hade dock sin grund i den vid 1985 års val aktuella valsamverkan (VPN Dnr 34–1985 och 41–1985).

Eftersom dessa frågor inte berörts i vallagens förarbeten och till sin natur är svåra att hantera anser RSV att de bör bli föremål för utredning.

### 3.2 Möjligheten att utnyttja annans partibeteckning vid beställning av valsedlar

Vid tidigare val har det inte i någon större utsträckning förekommit att någon utnyttjat annat partis registrerade partibeteckning för att trycka

valsedlar med sina kandidater, s. k. piratlista. Vid 1985 års val utnyttjade Opinionspartiet den möjlighet, som principen om den fria nomineringsrätten och vallagens bestämmelser om beställning av valsedlar ger i detta fall.

Opinionspartiets anmälda ombud beställde valsedlar för riksdagsvalet med Moderata Samlingspartiets beteckning och kandidater för fjorton valkretsar och därutöver en s. k. rikslista. I samtliga fall användes Moderata Samlingspartiets innehåll på namnvalsedlarna på så sätt att kandidaterna nr 2 och 3 ersattes med kandidater för Opinionspartiet. I Stockholms kommuns riksdagsvalkrets fick Moderata Samlingspartiet 136 899 röster varav 3 879 utgjordes av piratlistor, som tryckts i 10 000 exemplar. I övriga valkretsar fick piratlistan ingen större spridning.

För att förhindra att piratlistor får "draghjälp" av det främsta namnet för ett parti som redan har representation i den församling valet gäller bör skyddet för registrerade partibeteckningar ges en annan utformning på sätt som RSV anvisar under punkten 5.2 Registrering av partibeteckning och anmälan av kandidater.

### 3.3 Ansökningsförfarande vid registrering av partibeteckning

Vid registrering av partibeteckning skall till RSV inges ansökan med bilagor, däribland förklaringar från partiets medlemmar att de biträder ansökan – för riksdagsval 1 500 personer. Medlemsförteckningarna blir hos RSV offentliga handlingar.

Till 1985 års val ansökte Europeiska Arbetarpartiet (EAP) om registrering av partibeteckning. Till ansökan var fogade cirka 1 850 medlemsförklaringar. Efter prövning av ärendet beslutade RSV att bifalla ansökan.

I en tidningsartikel anklagades partiet dels för att ha förfalskat medlemsförklaringarna, dels för att under falska förespeglingar ha värvat medlemmar. Polisankmälan gjordes i tre fall, varvid förklaringarna infordrades för polisutredning. RSVs handläggning av ärendet anmäldes till justitieombudsmannen.

Vid registrering av en partibeteckning för riksdagsval kontrollerar RSV beträffande förklaringarna medlemmarnas antal, medborgarskap, ålder och kyrkobokföring – något som är tidskrävande. Medlemsförklaringarna kan betraktas som en form av åsiktsregister, vilket i det angivna registreringsärendet medfört mycket merarbete för RSV och oro bland allmänheten. Efter publiceringen av beslutet om registreringen fick RSV några hundra förfrågningar om namnuppgifter på medlemsförklaringarna. Efter mordet på statsminister Olof Palme fördubblades intresset från press, massmedia och allmänhet. Medlemsförklaringarna begärdes sedan på nytt in av polismyndigheten.

Till 1988 års val har vallagens bestämmelser om registrering av partibeteckning ändrats så att medlemsförklaringarna förutom att inges till RSV kan uppvisas för notarius publicus, som har att utfärda intyg om detta, vilket förutsätter att kontroll företagits av medlemmarnas rösträtt.

RSV anser dock att de olägenheter som angetts ovan kvarstår trots ändringen i vallagen och att detta talar för en ändring av institutets registre-

ring av partibeteckning. I avsnittet 5.2 Registrering av partibeteckning och anmälan av kandidater visar RSV hur så kan ske.

Prop. 1987/88:21

### 3.4 Information till utlandssvenskar i bl. a. Norge

I samband med att röstkortet i mitten av augusti 1985 distribuerades till väljarna förekom kritik både från enskilda och i massmedia på grund av att åtskilliga utlandssvenskar i Norge inte upptagits i särskild röstlängd. Kritiken riktade sig främst mot den centrala valmyndigheten för bristande information om utlandssvenskars rösträtt.

Frågan togs upp av justitieombudsmannen (JO), som i uttalande 1985–09–16 konstaterade att "RSV gör vad man rimligen kan begära för att informationen skall nå så många som möjligt. Man måste också kunna fordra en viss aktivitet från de röstberättigade utlandssvenskarnas sida".

RSV har redan i valsammanhang ett samarbete med centrala folkbokföringsmyndigheten i Finland, som innebär att svenska ambassaden i Helsingfors erhåller ett utdrag ur finska befolkningsregistret som visar bl. a. adresser till alla svenska medborgare över 18 år. Till dessa skickar därefter ambassaden valinformation i form av ansökningsblanketter om upptagande i särskild röstlängd.

RSV avser därför att till kommande val söka samarbete även med de norska och danska folkbokföringsmyndigheterna för att försöka nå alla utlandssvenskar i Norge och Danmark med samma direkta valinformation.

Från isländska ambassaden har nyligen riktats en framställning till statistiska centralbyrån om att få en adressförteckning över isländska medborgare bosatta i Sverige. I samband med behandlingen av denna begäran avser RSV att söka utverka att svenska ambassaden i Reykjavik inför 1988 års val skall få adresser till svenska medborgare bosatta på Island.

## 4 Uppföljning av 1985 års val

RSV har på liknande sätt som efter 1982 års val försökt få fram synpunkter och erfarenheter som underlag för förslag till ändringar i valadministrationen och vallagstiftningen till 1988 års val.

Uppföljningen har skett genom

- personliga kontakter
- konferenser
- skriftliga förfrågningar
- granskning av underkända förtidsröster.

Det tillägg i länsstyrelseinstruktionen som kom till 1985 års val hade samband med att RSV ändrade sin valutbildning gentemot länsstyrelserna. Varje länsstyrelse utsåg en valutbildare som genom RSVs försorg fick utbildning och material för såväl utbildning av personal inom länsstyrelsen som av valnämnderna. RSV har med anledning av denna nya modell för utbildning genom personliga besök på många länsstyrelser vid åtskilliga tillfällen haft möjlighet att höra länsstyrelsens åsikt om inte endast utbildningsplanen utan också om oklarheter i och svårigheter med vissa bestäm-

melser i vallagstiftningen. Länsstyrelserna har efter valen vid uppföljningskonferenser gett valnämnderna tillfälle att både muntligt och skriftligt lämna synpunkter och förslag på utbildningsinsatserna, valmaterial, handledningar m. m.

RSV har därefter samlat valutbildare och valansvariga på länsstyrelserna och diskuterat frågor som väckts av valnämnderna eller som uppkommit hos länsstyrelserna själva. RSV har vidare genom skriftliga förfrågningar vänt sig till de politiska partiernas riksorganisationer, till valsedelstryckerierna och tryckerikontrollanterna för att få fram synpunkter och eventuella önskemål om förändringar.

Granskning av underkända förtidsröster har skett efter 1985 års val på de tio länsstyrelser som valdes ut efter 1982 års val. Förra gången granskades samtliga avgivna brevröster, både godkända och underkända – denna gång endast underkända röster på de tio länsstyrelserna. I år granskades för första gången också underkända poströster vid kyrkofullmäktigvalen.

Slutligen har RSV också mottagit ett antal mer eller mindre realistiska förslag från privatpersoner – väljare, valförrättare, bud för väljare, uppfinnare av tekniska hjälpmedel m fl.

## 4.1 Granskning av underkända förtidsröster

RSVs syfte med granskningen av de underkända förtidsrösterna har varit att se om några skillnader skulle kunna påvisas i förhållande till 1982.

Vid granskningen av de förtidsröster som underkänts av valförrättare och därefter överprovats av valnämnden har stor försiktighet iakttagits för att inte valhemligheten skulle avslöjas. Vid genomgången har RSV haft tillgång inte enbart till omslagen utan också till protokoll från valdistrikten, valnämnderna och länsstyrelserna.

### 4.1.1 Förtidsröster vid riksdags-, landstings- och kommunfullmäktigval

Med förtidsröst avses i fortsättningen ytterkuvert IV som kan innehålla kuvert med valsedlar för ett, två eller tre val.

Omfattningen av förtidsröster exklusive brevröster för de två senaste valen framgår av följande sammanställning:

	1982	1985
Antal förtidsröster	1 991 485	2 099 317
Antal förtidsröster underkända av valförrättare, varav underkända även av valnämnderna	6 481	7 806
Förtidsröster behandlade endast av valnämnden	4 494	6 072
Totalt underkända förtidsröster	68 315	61 617
Totalt underkända förtidsröster	5 647	7 095

Ökningen av antalet förtidsröster i förhållande till 1982 års val var 5,5 %. Antalet förtidsröster som underkändes av valförrättarna ökade med 20,4 %

och valnämnderna gjorde i större utsträckning än vid förra valet samma bedömningar som valförrättarna dvs fann inte skäl att godkänna rösterna.

Det torde vara svårt att hitta någon entydig förklaring till det ökade antalet underkända förtidsröster. En sannolik anledning är dock att både valnämnder och valförrättare fått mera direkt och praktisk utbildning till 1985 års val och att denna lett till större uppmärksamhet vid bedömningen. Synpunkter har också framförts att RSVs handledningar och protokoll denna gång varit enklare och därmed bättre att arbeta med vid granskningen av förtidsrösterna.

Sedan resultatet av granskningen på de tio länsstyrelserna jämförts med protokollen, sammanställts och analyserats har RSV försökt att göra en uppskattning av antalet "funktionärsfel" för hela riket. De bedömningar som RSV gjort vid granskningen är dock inte helt tillförlitliga, eftersom det inte alltid varit möjligt att finna något skäl till att en förtidsröst underkänts. Från det totala antalet underkända förtidsröster 7095, måste först ett antal röster räknas som inte tillhör gruppen funktionärsfel, nämligen

- dubbelröster dvs förtidsröster som underkänts därför väljaren röstat i vallokal,
- förtidsröster avgivna för val där rösträtt inte förelegat och slutligen
- förtidsröster, vars fel eller brister röstmottagaren inte kunnat upptäcka (fel på innehållet i valedelsförsändelser).

I stort sett har därvid 3 000 förtidsröster återstått. En tredjedel av dessa röster har utgjorts av kuvert med mer än en valedel av samma färg. Sådana kuvert skall såtillvida godkännas av valförrättarna att de stoppas ner i valurnorna men de skall därefter behandlas på särskilt sätt, så att länsstyrelserna får pröva valedlarnas giltighet.

De resterande cirka 2 000 rösterna har till största delen bestått av kuvert med valedlar för olika val och felaktigt ifyllda ytterkuvert för valedelsförsändelse. Dessa utgör ungefär en promille av samtliga avgivna förtidsröster.

Sammanfattningsvis kan RSV konstatera att det inte finns några påvisbara skillnader i förhållande till 1982 års granskning och att det inte heller denna gång har märkts några klara skillnader i behandlingen av förtidsrösterna lokalt och regionalt. Det mest anmärkningsvärda torde vara att såväl valförrättare som valnämnder felaktigt underkänt valkuvert med mer än en valedel av samma färg i stället för att lämna dessa kuvert till länsstyrelsens slutliga granskning. Till nästa val avser RSV att i samband med utbildningen särskilt ta upp denna fråga.

Trots att fyra av de fem omvalen föranleddes av funktionärs- eller myndighetsfel anser RSV att mottagningen och behandlingen av förtidsrösterna vid 1985 års val i stort sett har fungerat tillfredsställande. RSV har dock för avsikt att undersöka om åtgärder kan vidtas till nästa val t. ex. genom utbildning och information för att om möjligt minska andelen underkända förtidsröster.

#### 4.1.2 Brevröster

Vid uppföljningen efter 1982 års val där brevröstning skedde för första gången kunde RSV konstatera att andelen brevröster, som underkänts var

betydligt större än andelen underkända övriga förtidsröster, där röstmottagare medverkat. Till 1985 års val omarbetades det informationsblad, som åskådliggör för väljaren hur en korrekt brevröst skall anordnas.

Vid 1982 års val avgavs 2157 brevröstningsförsändelser varav 11% underkändes och vid 1985 års val 2235 varav 8% underkändes. Granskningen av de underkända rösterna visar i stort sett samma resultat som efter förra valet. De vanligaste felorsakerna är att röstkort saknas eller att ytterkuvert varit felaktigt eller bristfälligt ifyllt.

Enligt RSVs bedömning är andelen underkända brevröster fortfarande otillfredsställande stor. Såvitt RSV emellertid kan se finns det små möjligheter att ytterligare minska andelen annat än med genomgripande förenklingar i lagen om brevröstning.

#### 4.1.3 Förtidsröster för kyrkofullmäktigval

Efter 1985 års val har RSV på grund av de ändrade bestämmelserna om poströstning för första gången granskat underkända förtidsröster för kyrkofullmäktigval.

Antalet poströster vid 1985 års kyrkofullmäktigval uppgick enligt postverket till 180802, vilket i förhållande till 1982 är en minskning med 6580 röster. Några sammanställningar över avgivna röster och valdeltagande för hela riket föreligger inte ännu.

Eftersom poströstningen avslutades på torsdagen före valdagen och någon preliminär rösträkning inte skulle företas av valnämnderna var det av stor betydelse att alla poströster nådde vallokalerna i tid före röstningens avslutning på valdagen. Av länsstyrelsernas redovisningar framgår att det totalt i landet underkändes 67 röster därför att de inte nått vallokalerna i tid. Totalt har 810 förtidsröster underkänts, varav 204 varit dubbelröster.

RSV har genomgående vid sin granskning på de tio länsstyrelserna funnit att röster har tagits emot för val där rösträtt inte funnits. I utbildningen för röstmottagare inför nästa val kommer denna fråga att särskilt behandlas. I övrigt har RSV inte funnit något särskilt anmärkningsvärt beträffande behandlingen av förtidsröster vid kyrkofullmäktigval.

## 4.2 Sammanfattning av synpunkter och förslag

RSV tar under rubriken 5 Förslag till förändringar till 1988 års val upp frågor som enligt RSVs bedömning bör bli föremål för utredning/åtgärd. Dit har också förts en del av de synpunkter och förslag som framförts av länsstyrelser, valnämnder, valförrättare, väljare, politiska partier m. fl.

Synpunkter som rört valmaterial, utbildning och handledningar m. m. och som inte kräver lagändringar redovisas inte här utan kommer att prövas inom verket.

Bland vissa övriga synpunkter och förslag finns följande som framförts av många eller allmänt bedömts som intressanta:

- avsluta poströstningen på torsdag före valdagen även i septembervalen
- slopa poströstning på valdagen
- förbjud poströstning i hemortskommunen på valdagen
- gör förtidsröstningen definitiv – – antingen så att förtidsrösterna kan läggas ner i valurna omedelbart efter avprickning i röstlängd eller att nedläggning i valurna får ske efter visst klockslog på valdagen
- slopa röstmottagning på postkontor och inför någon form av brevröstning i stället
- tillåt brevröstning även från andra länder än Förbundsrepubliken Tyskland, t. ex. USA.

*Valtid*

- avsluta röstningen kl 18.00 alternativt kl 19.00 på valdagen.

*Valperiod*

- förläng valperioden till fyra år.

*Valdagen*

- inför skilda valdagar.

## 5 Förslag till förändringar till 1988 års val

I det följande kommer RSV att i ett antal punkter redovisa speciella frågor som uppmärksammats i samband med 1985 års val. I några fall anges tänkbara vägar att lösa problemen.

### 5.1 Den fria nomineringsrätten och begreppet "parti"

Sverige har av tradition fri nomineringsrätt i allmänna val, vilket innebär att en väljare själv kan bestämma partibeteckning och kandidatnamn på sin valseedel.

Den fria nomineringsrätten har en stark koppling till begreppet "parti". De politiska partierna tillhandahåller väljarna valseدلar på vilka tryckts beteckningen för den partiorganisation som ställer upp till val. Enligt 3 kap. 7 § regeringsformen skall mandaten fördelas mellan partier. Enligt 13 kap. 6 § 5 p. vallagen ordnas valseدلarna vid rösträkningen i grupper efter partibeteckning. Vid mandatfördelningen är det dessa grupper av valseدلar som utgör "partierna" och således inte den organisation/de organisationer som finns bakom partibeteckningen.

RSV och länsstyrelserna har emellertid att hantera ett annat partibegrepp i samband med registrering av partibeteckning, anmälan av kandi-

dater och beställning av valsedlar. Då avses uppenbart en organisation/förening med rättskapacitet.

En valsedel skall för att vara giltig uppta en partibeteckning. På grund av den fria nomineringsrätten och regeringsformens definition av parti måste länsstyrelserna vid den slutliga sammanräkningen giltigförklara och ta hänsyn till alla valsedlar som upptar partibeteckning.

Vid det senaste riksdagsvalet avgavs 5 567 022 giltiga valsedlar. Sedan rösterna för riksdagspartierna, Miljöpartiet De Gröna, Socialistiska partiet och Kristen Demokratisk Samling (KDS) frånräknats återstår nära 5 300 röster. Dessa röster fördelar sig på drygt 800 olika beteckningar, varav fyra stycken är registrerade partibeteckningar. Av återstoden kan nämnas Talande tomma stolar med 813 röster och Kalle Ankapartiet med 302 röster. Övriga nonsensbeteckningar som t ex Kaffegökens vänner, Mina drömmars parti eller Partiet Mors pågar fick endast en eller några få röster. Utmärkande för dessa valsedlar är att de nästan utan undantag saknar kandidatnamn.

Länsstyrelsernas granskning, bedömning och vidare hantering av dessa valsedlar är mycket betungande – särskilt med hänsyn till den tidspress som råder vid sammanräkningen.

En lösning på detta problem skulle kunna vara att det skapas regler för när ett parti skall anses ha "ställt upp i val". För alla valmyndigheter, för massmedia (valvakan) och inte minst för väljarna föreligger ett faktiskt behov och intresse att före valet få besked om vilka partier, som ställer upp i respektive val.

RSV anser att det är angeläget att de frågor närmare utreds som hör samman med den fria nomineringsrätten och begreppet "parti" och som redovisats ovan och under avsnitten 3.1 Valsamverkan och 3.2 Möjligheten att utnyttja annans partibeteckning vid beställning av valsedlar.

## 5.2 Registrering av partibeteckning och anmälan av kandidater

Det skydd som vallagen erbjuder ett parti som låter registrera sin partibeteckning innebär bl. a. att någon förväxlingsbar partibeteckning inte får registreras. Genom anmälan av kandidater skapas ett visst skydd för partiets beteckning. De tidigare villkoren om registrering för att ett parti skall få rätt att lägga ur partimarkerade valsedlar på bl. a. postkontor upphörde till 1985 års val.

Registrering av partibeteckning är inte något villkor för att ett parti skall få ställa upp i val. Det skydd som registreringen ger är egentligen ganska svagt, eftersom det inte hindrar ett annat parti från att uppträda i val under en förväxlingsbar partibeteckning eller rent av under den registrerade beteckningen (piratlista). De partier som kan ha någon som helst nytta av att få sin partibeteckning registrerad torde vara de som har representation i den församling som valet gäller. Det nuvarande ansökningsförfarandet med tillhörande medlemsförklaringar skulle säkert med fördel kunna ersättas av en automatisk registrering för de partier som fått representation eller

för val till riksdagen vid det senaste valet fått mer än en procent av rösterna i hela landet.

Det behov som dessa partier kan tänkas ha av att sprida information om sina officiella kandidater finns kvar och skulle kunna tillgodoses genom att institutet anmälan av kandidater bibehålls. Skyddet bör i så fall ändras från att ha varit ett skydd för partibeteckningen till att vara ett skydd för partiets officiella kandidater genom att valsedlar med dessa anmälda kandidaters namn får beställas endast av partiets behöriga företrädare.

Som en följd av detta måste bestämmelsen i 14 kap. 5 § 3 p. vallagen utgå. Den stora fördelen blir då att partiets främsta kandidater inte kan förekomma som första namn på s. k. piratlistor och att därigenom elimineras den nuvarande uppenbara risken för att väljarna vilseleds.

Förfarandet vid registrering av partibeteckning, anmälan av kandidater m. m. kräver stora arbetsinsatser av såväl de politiska partierna som berörda valmyndigheter. RSV ser inga olägenheter i att helt slopa institutet registrering av partibeteckning. De väljare som inte har tillgång till sitt partis namnvalsedlar har emellertid ett visst behov av att få besked om vilka som är partiets främsta namn. Även av den anledningen bör man behålla möjligheten för de partier som har representation att anmäla kandidater. Listor över dessa anmälda kandidater bör även i fortsättningen tillhandahållas i vallokal, på postkontor, hos utlandsmyndigheter och på fartyg.

### 5.3 Valkuvert

Vid röstningen skall väljaren stoppa in en valsedel för respektive val i ett kuvert. Olika kuvert tillhandahålls beroende på om röstningen sker personligen eller genom bud. Skälen till att olika kuvert skall användas i dessa fall finns redovisade i vallagskommitténs betänkande Översyn av vallagen 2 (SOU 1980:45).

Till 1988 års val har RSV beslutat om följande nyheter:

- val- och innerkuverten har i underkanten en perforerad flik som kan rivas bort. Denna ersätter det snöre som fanns i de tidigare kuverten
- texten på valkuvertet är svart och fliken har en svartgrå ton medan innerkuvertet har brun text och brun flik. Texten på ytterkuvertet som hör ihop med innerkuvertet är också brun.

Fördelarna med de nya kuverten är att de underlättar för väljare att ta rätt kuvert och att stoppa in valsedel, för röstmottagare att ta emot rätt kuvert och dessutom för valförrättare vid öppnandet. Ett mycket viktigt skäl att förändra kuverten har varit kostnadsaspekten. I samband med att beslut fattades om de nya kuverten beräknades RSV spara närmare 2 miljoner kronor. Besparingarna kommer dock inte att märkas fullt ut förrän först efter 1988 års val.

Antalet väljare som röstat med valsedelsförsändelse vid 1985 års val kan antas uppgå till 200 000. Det faktiska behovet av innerkuvert II blir då 600 000 och av ytterkuvert III 200 000. Trots att riksdagspartierna minskade sina beställningar med cirka hälften uppgick antalet beställda innerkuvert II till 6 miljoner och ytterkuvert III till 2,2 miljoner. Totalt har RSV

till 1985 års val levererat 9 miljoner innerkuvert II och 3,2 miljoner ytterkuvert III.

RSV anser att efter 1988 års val undersöka hur de nya typerna av kuvert fungerat. De nya kuverten är visserligen billigare än de tidigare att tillverka men med tanke på de stora mängderna kuvert och kostnaderna för dem anser RSV att frågan om kuvert bör utredas förutsättningslöst.

Det mest radikala är i så fall att helt slopa val- och innerkuverten vilket förutsätter en annan typ av valsedlar t. ex. "slutna" sedlar. En annan lösning är att slopa endast innerkuverten och låta valsedelsförsändelser ske med valkuvert och ytterkuvert. Något som också borde undersökas är möjligheterna att direkt till varje röstberättigad samtidigt med röstkortet översända valkuverten.

## 5.4 Förtidsröstning

Förtidsröstning kan ske på postkontor, hos utlandsmyndigheter, på fartyg och genom brevröstning.

### 5.4.1 Poströstning

I vallagen anges att den som på grund av vistelse utomlands eller på annan ort inom riket eller av annat skäl inte kan rösta i sin vallokal på valdagen får avge förtidsröst.

Det stora antalet poströster vid septembervalen visar att väljarna numera ser förtidsröstning som ett fritt alternativ till röstning i vallokal.

Antalet poströster vid de fyra senaste valen har varit

1976	1 197 906	eller	21,95 %	av avgivna röster
1979	1 517 623		27,69	
1982	1 968 057		35,10	
1985	2 077 905		37,00	

Ökningen av antalet poströster vid 1985 års val blev som synes inte lika stor som tidigare, vilket möjligen kan tolkas på att poströstningen nu har så stor omfattning att taket börjar nås.

Kostnaderna för postverkets röstmottagning vid septembervalen 1985 har totalt uppgått till 17 130 000 kronor.

Röst avgiven	Antal	Kostnad/röst	Totalt kr
<i>Före valdagen</i>			
i vanlig kassa	1 299 492	3:21	4 170 000
i särskild kassa	586 318	7:76	4 550 000
med lantbrevbärare	103 956	14:09	1 465 000
på vårdinrättningar	49 064	55:74	2 735 000
<i>På valdagen</i>	30 075	107:74	4 210 000

Postverket har av statsverket begärt ersättning för sin medverkan vid 1985 års val med totalt 72 430 000 kronor, varav röstmottagning m. m. vid kyrkofullmäktigvalet belöper sig på 1 410 000 kronor. Stora besparingar

skulle givetvis kunna göras om de röstberättigade skulle kunna förmås att rösta i vallokal i större utsträckning än för närvarande. Det torde dock inte vara realistiskt att tro att så kan ske.

Vissa besparingar skulle emellertid kunna göras om poströstningen på valdagen begränsades. Liksom efter 1982 års val har man kunnat konstatera att de allra flesta av poströsterna på valdagen har avgetts i väljarens hemortskommun. Vid 1985 års val hade cirka 2 100 postkontor öppett på valdagen. Enligt postverkets uppskattning kan antalet öppna postkontor reduceras till 1 500 med bibehållna fullgoda möjligheter för väljarna att rösta. RSV avser att i samråd med postverket göra en sådan begränsning till 1988 års val.

Enligt vallagen skall postkontor vara öppett för röstmottagning på valdagen minst en timme före klockan 11 och minst en timme efter klockan 15. Av de cirka 2 100 postkontoren hade vid 1985 års val endast 124 st längre öppethållande än vallagens minimikrav. RSV ifrågasätter behovet av att ha de två obligatoriska timmarna för öppethållande åtskilda. Ur praktisk och kostnadsmässig synpunkt borde det vara enklare och billigare att ha en sammanhängande öppettid. En sådan ändring torde inte medföra någon försämring av servicen för väljarna. Möjligheten att utöka öppettiderna skall givetvis finnas kvar.

Den verkligt stora kostnadsbesparingen skulle naturligtvis vara att på samma sätt som vid kyrkofullmäktigval avsluta poströstningen på torsdagen före valdagen. Vid uppföljningar efter valet har detta föreslagits av många valnämnder. Den största besparingen uppkommer hos postverket eftersom kostnaderna för röstmottagning på valdagen helt bortfaller. Vidare uteblir då valnämndens preliminära rösträkning på onsdagen efter valdagen. En annan fördel är att det preliminära valresultatet blir säkrare eftersom det omfattar samtliga avgivna röster.

Vid kyrkofullmäktigvalet 1985 avgavs 180 802 poströster. Av dessa nådde totalt i riket endast 67 inte rätt valdistrikt i tid på valdagen. Det finns enligt RSVs bedömning ingen anledning anta att ett avslutande av poströstningen på torsdagen före valdagen även vid val till riksdagen, landsting och kommunfullmäktige skulle fungera sämre.

De få väljare som då skulle mista sin möjlighet att rösta är de som oplanerat måste lämna sina hemorter efter det att postkontoren stängt på torsdagen före valdagen och inte hinner göra i ordning en valsefelsförsändelse.

På minussidan måste också noteras att

- valnämndens överprövning av underkända förtidsröster i vallokal bortfaller
- förtidsröster från utlandsmyndigheter och fartyg måste vara RSV tillhanda senast onsdagen före valdagen
- brevöster från Förbundsrepubliken Tyskland måste vara valnämnden tillhanda senast onsdagen före valdagen
- kraven ökar på postverkets och valnämndernas distribution av förtidsröster.

Sammantaget gör RSV den bedömningen att fördelarna är så stora att man allvarligt bör överväga att avsluta poströstningen i september i motsvarande tid före valdagen som vid kyrkofullmäktigval.

Genom särskild lagstiftning har vid de två senaste valen röstberättigade som vistats i Förbundsrepubliken Tyskland haft möjlighet att rösta genom att därifrån sända sina valsedlar till valnämnden med posten, s. k. brev-röstning.

Vid extra val till riksdagen finns i vallagen särskilda bestämmelser som innebär att valet skall genomföras på kortare tid än vid ordinarie val. Utlandsmyndigheter och fartyg med röstmottagning har av den anledningen försetts med paket innehållande bl. a. valkuvert och partimarkerade valsedlar.

Lagen om brev-röstning i Förbundsrepubliken Tyskland (SFS 1985:205) var tillämplig endast på 1985 års allmänna val. Om röstberättigade i Förbundsrepubliken Tyskland skall ges möjlighet att brev-rösta även vid ett extra val till riksdagen finns för närvarande ingen lag om detta.

Om brev-röstning skall förekomma även vid kommande ordinarie allmänna val anser RSV att lagen om brev-röstning bör gälla hela valperioden och omfatta förutom extra val till riksdagen också folkomröstning som avses i 8 kap. 4 § regeringsformen.

### 5.5 Kyrkofullmäktigval

Både valnämnder och länsstyrelser måste förbereda och genomföra val till kyrkofullmäktige på nästan samma sätt som i september även om det för riket genomsnittliga valdeltagandet vid senaste valen har uppgått till endast cirka 15 % av de röstberättigade. I förhållande till valdeltagandet är de administrativa kostnaderna mycket höga. Till 1985 års val avslutades poströstningen på torsdagen före valdagen, vilket medförde vissa besparingar främst för valnämnderna. Det torde dock inte vara möjligt att öka valdeltagandet och/eller minska administrationen utan genomgripande förändringar i vallagstiftningen. Bland de förslag som framförts kan nämnas att låta all röstning ske i form av poströstning.

De särskilda problem som är förknippade med kyrkofullmäktigvalen har till stor del sin grund i att annan vallagstiftning gäller t. ex. beträffande valsedlar, att information om vilka partier som ställer upp i val inte når väljarna samt att dessa val kommer i skuggan av valen i september såväl för partier som för väljare.

Vid kyrkofullmäktigval tillhandahåller RSV endast s. k. ifyllningsvalsedlar eftersom bestämmelserna om partimarkerade valsedlar inte går att tillämpa på grund av de skiftande partibildningar som förekommer. Vid poströstningens början strax efter valdagen i september förekommer det att partier ännu inte har nått ut med sina valsedlar till väljarna. Vid 1985 års val ledde detta i några fall till att mandat inte kunde besättas då en grupp av väljare röstade på ett riksdagsparti som inte ställt upp i kyrkofullmäktigvalet under sin partibeteckning.

Vidare förekom det ett par fall vid det senaste valet där ett parti tryckt valsedlar för val av kyrkofullmäktige i kyrklig samfällighet på vitt papper i

stället för på det föreskrivna blå papperet. Skyddet för valhemligheten är därmed borta.

I en församling där partierna enats om en s. k. samlingslista trycktes valsedlarna genom förbiseende utan partibeteckning, vilket ledde till att fullmäktige inte kunde utses förrän efter nytt val.

De två sista fallen skulle kunna undvikas om partierna ålades att visa upp valsedlarna för länsstyrelserna före distributionen inom partiet och till väljarna. Ur säkerhetssynpunkt är det bästa naturligtvis att ha samma förfarande vid valsedelsframställningen för kyrkofullmäktigvalen som för septembervalen.

En sådan ordning skulle givetvis vara en betungande uppgift för länsstyrelserna under den för dem mest hektiska sammanräkningsperioden men också ge länsstyrelserna stora fördelar vid sammanräkningen. Framförallt kommer den slutliga sammanräkningen att gå mycket snabbare när länsstyrelsen i tid före valet vet vilka partier som tryckt valsedlar och vilka kandidater som nominerats – i synnerhet som många listtyper och strykningar av namn är vanligt förekommande. Det ADB-stöd som numera används vid sammanräkningen även av kyrkofullmäktigval förutsätter en registrering av bl. a. valsedlarnas namninnehåll.

RSV gör den bedömningen att länsstyrelserna knappast är beredda att åta sig arbetet med valsedelsbeställningarna med mindre än att kyrkofullmäktigvalen flyttas till annan tidpunkt. Det lämpligaste synes i så fall vara att förlägga kyrkofullmäktigval till hösten efter året för övriga val. Hösten före detta år torde vara en mindre lämplig tidpunkt, eftersom översyn då pågår av indelningen i valdistrikt och förberedelser med valmaterial och utbildning då börjat för valen till riksdagen, landsting och kommunfullmäktige.

Det torde finnas goda skäl att anta att partierna då skulle visa större intresse för kyrkofullmäktigvalen, vilket troligen skulle öka valdeltagandet. För länsstyrelserna och RSV skulle ändringen medföra fördelar både för personalplaneringen och för att vidmakthålla valkunskaperna.

## 5.6 Övrigt

Vallagen (SFS 1972:620) har sedan den trätt i kraft blivit föremål för åtskilliga ändringar. Dock finns ord och uttryck som nu inte är aktuella. I lagen användes t. ex. uttrycket postanstalt men postverket har numera en enhetlig benämning för alla typer av postkontor och postställen, nämligen postkontor. Uttrycket postanstalt borde därför ersättas i vallagstiftningen.

I framför allt 13 kap. vallagen talas om kuvert, ytterkuvert, särskilda kuvert, omslag och särskilda omslag. För att lättare kunna skilja på de två typerna av ytterkuvert har RSV till 1988 års val bestämt att beteckningen ytterkuvert skall reserveras för de ytterkuvert som används vid röstning med valsedelsförsändelse. De ytterkuvert som röstmottagare använder vid förtidsröstning har fått beteckningen Fönsterkuvert. RSV anser därför att användningen av begreppen kuvert och omslag i vallagstiftningen bör ses över.

RSV anser det vara befogat med en allmän redaktionell översyn av vallagstiftningen.

Prop. 1987/88:21

I övrigt föreslår RSV följande ändringar i vallagstiftningen:

*a) 1 kap. 3 § vallagen och 3 § lagen om kyrkofullmäktigval*

Vid val av landstingsledamöter, kommunfullmäktige och kyrkofullmäktige som inte omfattar hela riket bestämmer länsstyrelsen valdag – vid kyrkofullmäktigval efter samråd med RSV.

Både efter 1982 och 1985 års val måste omval äga rum i flera län. I praktiken bestämde länsstyrelserna valdag i nära samråd med RSV. Efter- som poströstning skall anordnas i hela riket och RSV har att besluta om vilka postkontor som skall ha röstmottagning är en samordning nödvändig.

RSV anser därför att det formella beslutet om valdag borde fattas av den centrala valmyndigheten efter samråd med berörda länsstyrelser.

*b) 6 kap. 2 § sista stycket vallagen*

I vallagen föreskrivs att kandidat på valsedel skall anges på sådant sätt att det klart framgår vem som avses. Enligt paragrafen bör i första hand kandidatens personnummer anges. Detta sker emellertid inte i praktiken. RSV anser att annan identifieringsuppgift än personnumret bör anges.

Bestämmelsen om personnummer bör därför utgå. Jfr direktiven för data- och offentlighetskommittén om användningen av personnummer.

*c) 6 kap. 4 och 8 §§ vallagen*

De regler som gäller för partiernas beställningar av blanketter till valsedlar ger RSV mycket arbete i efterhand. Valsedlar som beställts utöver den kostnadsfria kvoten måste beräknas och kostnaderna faktureras. Återbetalningar skall vidare göras för valsedlar beställda inom den kostnadsfria kvoten men betalda i förskott eftersom de beställts för sent.

RSV föreslår att ett tillägg införs i 4 § 1 st att valsedlar utöver den kostnadsfria kvoten skall betalas i samband med beställningen samt att bestämmelsen i 8 § om betalning i förskott utgår.

*d) 10 kap. 8 § 3 st och 11 kap. 8 § 1 st vallagen*

Röstmottagare på utlandsmyndighet skall på s. k. väljarförteckning ange bl. a. den valnämnd till vilken ytterkuvert (fönsterkuvert) skall sändas. Bestämmelsen motsvarar den som finns i 4 § för röstmottagare på postkontor. För röstmottagning på fartyg hänvisas i 14 § till 8 §. RSV föreslår att föreskriften för röstmottagare på utlandsmyndigheter och på fartyg om angivande av valnämnd utgår eftersom den saknar betydelse.

## e) 13 kap. 4 § 2 st vallagen

RSV föreslår att 4 § 2 stycket får följande lydelse.

4 § När kontroll enligt 3 § skett, öppnas de ytterkuvert som ej lagts åt sidan och inläggande röstkort, adresskort, valkuvert och valsedelsförsändelser tages ut.

Valkuverten granskas. Därvid kontrolleras att kuvert är av föreskriven beskaffenhet, att väljaren ställt i ordning endast ett valkuvert för varje val och att valkuvert ej är försett med obehörig märkning. Godkända valkuvert lägges i urnorna. I samband därmed antecknas vid väljarens namn i röstlängden att han utövat sin rösträtt.

Valsedelsförsändelserna granskas. Därvid kontrolleras att försändelsen är i föreskrivet skick och har anordnats inom föreskriven tid samt att ytterkuvertet är tillslutet. Därefter brytes ytterkuvertet. Innerkuverten granskas. Därvid kontrolleras att de är av föreskriven beskaffenhet, att väljaren ställt i ordning endast ett innerkuvert för varje val och att innerkuvert ej är försett med obehörig märkning. Godkända innerkuvert lägges i urnorna. I samband därmed antecknas vid väljarens namn i röstlängden att han utövat sin rösträtt. *Lag (1975:310).*

## f) 14 kap. 4 § vallagen och 43 § lagen om kyrkofullmäktigval

Enligt 14 kap. 4 § vallagen och 43 § lagen om kyrkofullmäktigval är valse-del ogiltig bl. a. om den upptar mer än en partibeteckning.

Särskilt vid val till kyrkofullmäktige har praxis utvecklats så att länsstyrelserna vid bedömningen av valseklars giltighet har ansett som giltig en valse-del som egentligen innehållit beteckningar för flera partier, t. ex. Folkpartiet – Centern – Moderata Samlingspartiet. I dessa fall har länsstyrelserna gjort den bedömningen att valse-deln upptagit en helt ny partibeteckning i stället för mer än en.

Efter 1985 års val har frågan om mer än en partibeteckning på valse-del prövats (VPN Dnr 61–1985).

Mot bakgrund av det anförda föreslår RSV att bestämmelsen om valse-dels ogiltighet när den upptar mer än en partibeteckning slopas.

## g) 14 kap. 15 d § vallagen

Vid 1985 års val till kyrkofullmäktige förekom i en församling (Sättna, Västernorrlands län) att inte någon valse-del kunde godkännas eftersom samtliga avgivna saknade partibeteckning. Länsstyrelsen kunde därför inte utse fullmäktige.

Den nuvarande vallagstiftningen medger inte att ett val görs om i situationer av detta slag, varför en särskild lag med begränsad giltighetstid antogs om nytt val av kyrkofullmäktige i vissa fall (SFS 1986:74).

RSV föreslår att bestämmelserna permanentas genom ett tillägg i anslutning till 14 kap. 15 d § vallagen. Det bör därvid också framgå vem som har att besluta om nytt val.

I detta sammanhang vill RSV också väcka frågan om inte – för det fall

att fullmäktige inte kan utses – fullmäktige för den föregående valperioden skall ges förlängt förordnande till dess att nya fullmäktige utsetts. Om beslutanderätten inom en församling utövats på kyrkostämma skulle motsvarande gälla stämman. Denna fråga har viss betydelse vid val av elektroer för kyrkomötesval.

*h) 15 kap. 7 § vallagen*

Valprovsningsnämnden kan förordna om omval eller uppdrag åt beslutsmyndighet att vidta rättelse bl. a. om avvikelse från föreskriven ordning förekommit på grund av myndighets agerande vid förberedande och genomförande av val.

Om ett parti på valsekelsmanuskript av misstag lämnat felaktiga uppgifter om t. ex. en kandidats personnummer bör valprovsningsnämnden ges stöd i vallagen att besluta om att rättelse skall ske. fastän fel av myndighet inte kan åberopas.

*i) 2 kap. 2 § kommunallagen och 2 kap. 2 § lag om församlingar och kyrkliga samfälligheter*

I gällande vallagstiftning saknas bestämmelse om den tidpunkt före vilken kommunfullmäktige och kyrkofullmäktige/kyrkostämma skall till länsstyrelsen anmäla beslut om ändring av antalet suppleanter. RSV anser att lagtexten bör kompletteras med tidpunkt och att den bör vara densamma som för ändring av antalet fullmäktige.

*j) 2 kap. 32 § lag om församlingar och kyrkliga samfälligheter*

Vid val av kyrkofullmäktige i kyrklig samfällighet där valbarheten är inskränkt till valkrets (= församling) kan fullmäktige bestämma olika andel suppleanter för församlingarna.

Enligt 43 § lagen om kyrkofullmäktigval skall bestämmelserna i 14 kap. 19 § vallagen tillämpas vid utseende av suppleanter. Vallagen förutsätter att andelen suppleanter avser hela kommunen och följaktligen måste densamma gälla även för kyrkliga samfälligheter.

RSV föreslår att 32 § får följande lydelse:

32 § För ledamöterna i samfällighets kyrkofullmäktige skall utses suppleanter. Fullmäktige bestämmer det antal suppleanter som skall ligga till grund för tillämpningen av bestämmelserna i 43 § lagen (1972:794) om kyrkofullmäktigval om utseende av suppleanter. Antalet skall utgöra en viss andel, dock högst hälften, av det antal platser som varje parti får i samfälligheten. Om det därvid uppkommer ett brutet tal, avrundas detta till närmast högre hela tal. Länsstyrelsen skall genast underrättas om fullmäktiges beslut.

När kyrkofullmäktige skall utses första gången, fattas beslut enligt första stycket av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer, om inte beslutanderätten i samfälligheten med stöd av förordnande enligt 1 kap. 19 § skall utövas av indelningsdelegerade. *Lag (1984:976).*

## 6 Statistik

Prop. 1987/88:21

	1976	1979	1982	1985
Röstberättigade till riksdagsval	5 947 077	6 040 461	6 130 993	6 249 445
Röstberättigade utlänningar	217 942	226 775	242 109	243 347
Förstagångsväljare	488 194	302 224	328 765	356 209
Röstberättigade utlandssvenskar	7 096	15 319	16 889	17 301
Avgivna röster riksdagsvalet	5 457 043	5 480 126	5 606 603	5 615 242
Ogiltiga röster	19 295	31 488	52 001	48 220
därav utan partibeteckning	17 769	30 887	48 622	—
<i>Förtidsröster avgivna på postkontor</i>	1 096 584	1 427 275	1 874 948	1 989 766
vårdinrättningar	54 503	51 392	50 630	49 064
postkontor valdagen	46 819	38 956	42 479	39 075
<b>Summa poströster</b>	<b>1 197 906</b>	<b>1 517 623</b>	<b>1 968 057</b>	<b>2 077 905</b>
utlandsmyndigheter och fartyg	17 591	21 418	23 428	21 412
Brevröster	—	—	2 157	2 235
<b>Summa förtidsröster</b>	<b>1 215 497</b>	<b>1 539 041</b>	<b>1 993 642</b>	<b>2 101 552</b>
Förtidsröster vid valnämndens s. k. onsdagsräkning	—	—	68 315	61 617
Dubbelröster	—	—	2 666	2 836
Röstberättigade till kyrkofullmäktigval	5 549 665	5 584 715	5 630 819	5 942 472
Avgivna röster	823 084 (14,8%)	804 545 (14,4%)	854 138 (15,2%)	*)
Poströster	115 043	140 164	187 382	180 802

\*) Uppgift från Statistiska centralbyrån saknas.

## Förteckning över remissinstanser som yttrat sig över RSV:s promemoria "Erfarenheter m. m. från 1985 års allmänna val"

Remissyttranden har avgetts av kammarrätten i Jönköping, länsstyrelserna i Stockholms, Malmöhus och Jämtlands län, valprovsningsnämnden, Svenska kyrkans centralstyrelse, domkapitlet i Strängnäs, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet och Stockholms valnämnd.

Länsstyrelsen i Malmöhus län har bifogat ett yttrande av Malmö valnämnd.

	Sid.
Propositionen .....	1
Propositionens huvudsakliga innehåll .....	1
Propositionens lagförslag .....	2
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 17 september 1987	23
1 Inledning .....	23
2 Tillhandahållande av valsedlar m. m. ....	24
3 Brevröstning i Förbundsrepubliken Tyskland .....	27
4 Omval i vissa särskilda fall .....	28
5 Vissa andra frågor .....	30
5.1 Användningen av valkuvert .....	30
5.2 Redaktionella ändringar i vallagstiftningen .....	31
5.3 Vilken myndighet skall bestämma dag för partiellt omval? ..	31
5.4 Identifiering av kandidater på valsedlar .....	31
5.5 Uppgift om valnämnd på väljarförteckningar .....	32
5.6 Granskningen av valkuvert .....	32
5.7 Rättelse av personförväxling .....	32
5.8 Anmälan av beslut om suppleanter .....	32
5.9 Antalet suppleanter i kyrkliga samfälligheter med inskränkt valbarhet .....	33
5.10 Informationen till utlandssvenskarna .....	33
5.11 Handikappanpassade vallokaler .....	34
6 Upprättade lagförslag .....	34
7 Hemställan .....	34
8 Beslut .....	35
Bilaga 1 Utdrag ur folkstyrelsekommitténs sammanfattning av be- tänkandet (SOU 1987: 6) Folkstyrelsens villkor .....	36
Bilaga 2 Folkstyrelsekommitténs lagförslag .....	37
Bilaga 3 Remissinstanser .....	39
Bilaga 4 Riksskatteverkets promemoria "Erfarenheter m. m. från 1985 års allmänna val" .....	40
Bilaga 5 Remissinstanser .....	59